Илалтын һайндэрөөр, нүхэдүүд!

Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…най 1921 оной …н 21-һээ гарана | № 109 (16332) | 1983 оной май 9, понедельник | Сэн 3 мүнгэн.

Р. АБИДУЕВАЙ зураг.

МАРТАГДАШАГҮЙ һАЙНДЭР

…най ороной түүхэдэ май 9 — бүгэдэ …най Илалтын ехэ һайндэр мүн. Совет …даймнай, баатар хүсэтэ сэрэгшэдэй… дэлхэйн хоёрдохи дайнда илалта …һан (1945 он) энэ үдэр хэзээдэшье …гдахагүй. Он жэлнүүдэй ошожошье …а һаа, мүноо гол түлэб табяад на… …аа дээшэ бүхы хүнүүднэй Эсэгэ оро… …хамгаалгын Агууехэ дайнай дүүрэһэн …үдэрые һанана. Шуһата дайнай дүү… …, харата дайсанай дарагдаһан тушаа …баясхаланта мэдээсэл дэлхэй дүүрэн …стоо бэлэй.

…орон хамгаалгын Агууехэ дайн… …совет арадай энэ илалта айхабтар ехэ …лээр түйлэгдөө һэн. Дүрбэ шахуу …соо үргэлжэлһэн шуһата дайнай ху… …үндэ замаар үдэр һүнигүй ябажа, …илалтада хүрэжэ сэргдэһэн байха юм. …тиихэдэ аюулта дайнай эхилһэн …оной июнин 22-ой үдэрые һанаад …, Фашис Германи Совет орондомнай …муухайгаар добтолон орожо, арад …мнай амгалан байдалые таһалдуул… …мартахын аргагүй. Энэ ушарые …хан совет хүнүүд бэшэ, харин бүхы …түрэлтэн ходо һанажа, мэдэжэ ябаха … Гансахан манай гүрэн дээрэ абаха …һаа, аяар 20 миллион хүнэймнай …наһан сэлдагдаһан. Арадаймнай ажа… …хэды ехэ һандарал, хохидол уша… …гдаа гээшэ һэм. Тон олон город, …тосхонууд галдагдаһан, дээрмэдэг… …, арад зоноймнай хэрэглэмжэ ханга… …байһан фабрика, заводууд үгы хэгдэ… …байха юм. Эдэ бүтэдэ дайнай түрүү… …үедэ, фашис Германиин сэрэгүүдээр …зүүраар эзэмдэгдэһэн газар дээрэ …болдоо бэлэй.

…ропын олохон гүрэнүүдые шууд түр… …дайлан эзэмдэһэндээл адляар Гитлер …гүрэнние «сахилгаан түргөөр» бута …лэб гэжэ бүхы дэлхэйдэ һайрхаһан. …тэрэ балмад муухай түсэбтэнь бэелхэ …заяан байгаагүй. Түрэл Коммунис …толгойлогдоһон совет хүнүүд, …эй зэбсэгтэ хүсэнүүд мянан байжа …гүй. 1941 оной декабрьда Москва ша… …болоһон ехэ тулалдаанда гитлерове… …түрүүшын шанга сохилто абажа, сэ… …хүсэнэй, дайшалхы техникын талаар …ехэ гээлтэ хоролтодо ороо бэлэй. …герман армиин «илагдашагүй» …һураг сууһь унтаржа захалаад. Эсэ… …ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай …үндэһэн хубилалта хэгдэжэ эхилээ.

Сталинградта болоһон тулалдаанда со… …сэрэгшэдэй түйлаһан илалта полити… …талааргаа айхабтар ехэ удха шанар… …байһан. Имагтал энэ илалтаар манай …байгуулалтатай гүрэн өөрынгөө …сүлөө ба бэеэ даанхай байдалые ар… …хамгаалха хаба шадалтай байхаһаа …, үшөө Европын арадуудые фашиз… …дарлалтаһаа сүлөөлхэ арга болом… …байһанаа бүхы дэлхэйдэ харуулаа. …Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Сталинградта …илалтань дэлхэйн хоёрдохи дайн… …Советскэ Союзай аша туһада хубилал… …эхин болоо һэн. Тиигэжэ нилээд ехэ …дайдыемнай эзэмдэһэн фашистнуу… …гэдэргэнь харуулангүй намналга эхил… …байха юм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дай… …түүхые абажа харахада 1943 ондо Со… …Армиин командовани хэдэ хэдэн ту… …даануудые амжалта түгэсөөр эмхидхэ… …илалтын тугые улам дээрэ үргэһэн …юм. Курск шадар болоһон шанга …тулалдаанай үрэ дүнгүүд тэдэ илалтануу… …бодото гэршэ болоһон үгэнэ. 1944 он …совет сэрэгшэдэй дайшалхы замдань …хэхы жэл болоһон. Фронтын хэрэг… …эмхитэй һайнаар сүм хангагдажа …байгаа.

Совет арадай, тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэ… …нүүдэй дэлхэйн хоёрдохи дайнда түйлаһан …толотомо ехэ илалта хадаа анха ту… …шын социалис гүрэнэй илагдашагүй …шадалтай байһанай бодото гэршэ мүн …болоно. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ …дайнда түйлагдаһан илалта социалис гү… …нэй ниитын байгуулалтаһаа, социалис эко… …номикоһоо, марксизм-ленинизмын үзэл сурталһаа, совет обществын үзэл бодолһоо, политическэ нэгэдэлһээ, совет арадуудай эбдэршэгүй хани нүхэсэлһөө эшэ үндэһэтэй гээд манай түрэл Коммунис парти заана.

КПСС—манай обществын хүтэлбэрилхы хүсэн гэжэ мэдэнэбди. Үнгэрһэн дайнда түйлагдаһан бүхы амжалта, илалтануудаай партиин ЦК-гай нягта нарин хүтэлбэреэр түйлагдаһан байна.

Совет арадай эбтэй эетэй, эбдэршэгүй ехэ бүлэ дотор хүгжэн һалбаржа байһан Буряадай республикын ажалшад бүхы хүсэ шадалаараа үнгэрһэн дайнай илалтые шэрээлсэһэн гээшэ. Олон мянган эрэшүүлнай гартаа буу барижа, Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөөе хамгаалалсаа һэн. Манай республикаһаа дайнда ябагшадай дундаһаа шэн зориг, баатаршалга харуулжа, Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн 36 хүниие тоолоноблди. Тэдэнэй дундаһаа нэгэ хэдыень нэрлэбэл, генерал И. В. Балдынов, гвардиин полковник В. Б. Борсоев, летчик П. Т. Харитонов, гвардиин капитан Д. Ж. Жанаев, мэргэн буудагша Ж. Е. Тулаев, тагнуулшан ябаһан, солдадай Алдар Солын гурбан шатын орденоор шагнагдаһан Б. М. Дамчеев болон бусад болоно.

Дайнай хэсүү бэрхэшээлтэ тэрэ үедэ республикымнай завод болон фабрикануудта, колхоз болон совхозуудта гол түлэб эхэнэрнүүд, үхибүүд хүдэлдэг байһан. Тэдэнэр эсэхэ сусахые мэдэнгүйгөөр, үдэр, һүниие илгангүйгөөр хүдэлжэ, фронтдо хэрэгтэй буу зэбсэг, һомо, хубсаһа гаргадаг, тарял таридаг, адууһа малаа үсхэбэрилдэг байгаа.

Совет сэрэгшэдэй баатаршалгаар, арадай ажахыда хүдэлэгшэдэй шэн зоригто ажалаар түйлагдаһан илалтаһаа хойшо 38 жэл үнгэрбэ. Эды олон жэлэй туршада дайн дажарай үүлэгүй, сэлмэг тэнгэри доро амгалан тайбанаар ажаһуунабди. Үнгэрһэн энэ үе соо дэлхэй дээрэ ехэ хубилалта болоо. Социалис оронуудай аха дүүгэй хани нүхэсэл улам бэхижэнэ. Коммунис партиингаа хүтэлбэри доро совет хүнүүд зол жаргалта байдалаа зохёон хүгжөөнэ. Һүүлэй табан жэлнүүдэй туршада шэнэ шэнэ амжалтанууд түйлагдана. Оронаймнай экономическа хүсэ шадал улам ургана.

Гэхэтэй хамта уласхоорондын байдалай һүүлэй үедэ улам шахардуу шанга болоһон байһаниие тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Эндэ нэн түрүүн империалис хүсэнүүдэй гэмээр имэ юумэн хэгдэнэ. Американ империализмаар толгойлогдоһон ээрхэг түримхэй НАТО-гай бүлэглэлдэородог гүрэнүүд шэнэ дай һүжэрөөхые оролдоно, буу зэбсэг, илангаяа ядерна зэбсэг ехээр бүтээн гаргана, сэрэгэй гаргашые үзэгдөөгүй ехэ хэмжээндэ хүргэжэ байна. Империалис хүсэнүүдэй гэмээр Дүтын Зүүн зүгтэ тохёолдуулагдаһан шахардуу шанга байдал улам доройтоно. Сэрэгэй хүсэнэй талаар СССР ба США хоёрой хоорондо тогтонижоһон тэнсүүрие хубилгаха зорилгоор, США-гай президент Р. Рейган һүүлэй жэлнүүдтэ харата ябуулгануудые ехээр хэнэ. Тиигэжэ дунда зэргын зайда буудагдаха американ ядерна шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европодо тараан тодхохын тула үсэд нэтэрүү оролдолго гаргана.

Империалистнуудай дайн сэрэгтэ бэлдэлгэдэ, буу зэбсэгүүдые ехээр гаргалгадань Советскэ Союз эб найрамдалай ба арадуудай аюулгүй байдалай политикаар харюусана гээшэ. Тиигэжэ хүн зониие олоор хюдаха, буу зэбсэгүүдые олоор бүтээн гаргаха ябадалые хизаарлаха ба хураян абаха талаар тодорхой дурадхалнуудые оруулна. Манай парти, правительствын эб найрамдалда дуратай гадаадын политика дэлхэйн түрүү үзэлтэй бүхы хүнүүдээр һайшаан дэмжэгдэнэ.

Советскэ Союзай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай 38 жэлэй ойе хэзээ хэзээнэйхиһээ хүсэн түгэсөөр угтажа байна. Харата дайсанай ямаршье добтолгодо шанга сохилто үгэхэ хүсэ шадал, бэлиг шадабари, буу зэбсэг совет сэрэгшэдтэ түгэс бии.

ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД ДҮҮРЭБЭ

ТАШКЕНТ. (ТАСС). СЕПГ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, ГДР-эй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ Э. Хонеккер түрүүтэй Германиин Демократическа Республикын партийно-гүрэнэй делегациие Ташкентын областиин Коммунистическэ районой «Ленинский путь» колхозой ажалшад баглаа сэсэгүүдээр, национальна дуу хүгжэм болон хатар наадаар угтаһан байгаа.

Хани халуунаар, үнэн зүрхэнһөө угтаһанайнь түлөө Э. Хонеккер баяр баясхалан хүргөө. Манай арадууд эб найрамдалай ба социализмын түлөө ниитэ нэгэн жагсаалаар тэмсэнэ гэжэ тэрэ хэлэбэ.

СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СЕПГ-гэй ЦК-гай секретарь В. Фельфе таряашадай урда үгэ хэлэхэдээ, ГДР-эй делегациин хани ёһоной албанай хэрэгээр ерэжэ хэһэн хөөрэлдөөнүүд хоёр ороной арадуудай хани барисаанай, аха дүү ёһоной харилсаа холбооной үшөө нэгэ толотомо гэршэ болобо гэжэ тэмдэглээ. Нүхэд Ю. В. Андропов, Э. Хонеккер түрүүтэй манай делегацинуудай хоорондо болоһон амжалта түгэс хөөрэлдөөнүүд, Советскэ Союз соогуур ябаха үедэмнай болоһон уулзалганууд, социализмын илан мандахын түлөө тэмсэлдэ манай һанал бодолой, хүсэл эрмэлзэлэй ниитэ нэгэн байһые элирхэйлэн харуулба.

КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй уряалаар хани ёһоной албанай хэрэгээр Советскэ Союзда ерээд байһан ГДР-эй партийно-гүрэнэй делегаци Берлин бусахаяа энэ үдэр Ташкентһээ мордобо.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, Узбекистанай Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь Ш. Р. Рашидов, КПСС-эй ЦК-гай секретарь К. В. Русаков болон бусад тусхай тушаалтад аэродром дээрэ делегациие үдэшэһэн байна.

ХЭТЫН ХАНИ БАРИСААН

СОВЕТ - ЧЕХОСЛОВАКИИН ХИЛЭ. (ТАСС). Закарпадай ба Зүүн Словакиин областьнуудай ажалшадай уулзалгануудай заншалта газар — үргэн ехэ талмай улаан тугуудаар шэмэглэгдэнхэй. Илалтын һайндэртэ, фашис булимтарагшадһаа Чехословакиие сүлөөлһөөр 38 жэлэй ойдо, СССР-эй ба ЧССР-эй хоорондохи хани барисаан, харилсаан ба нэгэ нэгэндээ туһалалсалга тухай договорой 13 жэлэй ойдо зорюулагдаһан хани барисаанай митинг май 7-до эндэ болобо.

Фашизмда эсэргүү хамтын тэмсэлээр шэрээгдэһэн хоёр ороной арадуудай аха дүү ёһоной нүхэсэл тухай, эб найрамдалай ба шахардуу байдалые һуларуулгын дайсадай харата муухай ябуулгануудта харюу сохилто үгэхын тула тэдэнэй зэргэнүүдээ улам нягтаар жагсаахые шиидэнхэй байһан тухайнь дайнай ба ажалай ветеранууд хэлэбэ.

Анда областьнуудай ажалша коллективүүдэй интернациональна социалис мүрысөөнэй дүнгүүд согсологдоһон байна.

Буряадай АССР-60

МҮРЫСӨӨН ДЭЛГЭРНЭ

Энэ жэлдэ баян ургаса абахын түлөө Яруунын совхозой механизаторнууд эршэ түгэсөөр ажаллажа байна. Эдэнэр даалгагдаһан техникээ богони болзорто һайн шанартайгаар заһабарилхэ, хабарайнгаа тарилгые эрхимээр угтаха зорилго урдаа табиһан юм. Тус ажахы бүхыдөө 70 трактортай. Тэрэнэйнь 24-ниинь гэнжэтэ трактор болоно. Үнгэрэгшэ һарын 26-да совхозой таряашад эдэ бүхы техникээ гүйсэд бэлэн болгохо аад, харин запчастьнуудай дуталдаһан дээрэһээ ДТ-75 түхэлэй хоёр трактор заһабарилагдажа дүүргэгдээгүй үлэшоо. Энэ юун дээрэһээ болооб гэхэдэ, эдэ техникэдэ тормозной барабан болон лентэнүүд олдоногүй. Үлэгшэ 21 трактор бэлэн болгогдонхой юм.

Мөөртэй тракторнуудые заһабарилха талаар яһала ажал урагшатай ябуулагдаа. — К-701 түхэлэй хүсэ ехэтэ тракторнай бэрхэтэйхэн байдалда оронхой. Тэрээндэ коллекторнэ прокладканууд, сильфон дуталдана. Теэд хэды хүндэ хүшэр ушарай тохёолдоошье һаа, хабарай тарилгын хүдэлмэриие богони болзорто һайн шанартайгаар дүүргэхэбди,—гэжэ совхозой ахамад инженер Б. Ц. Цыремпилов мэдүүлээ.

Эдэнэр хэлэһэн үгэдөө заатагүй хүрэхэ. Юуб гэхэдэ, энэ дуталдаһан детальнуудаа механизаторнууд өөһэдынгөө хүсөөр шэнэлэн һэльбэжэ дүүргүүтэй.

Тус ажахы хүрьһэ элдүүрилхэ, таряа тариха машина, техникээ гүйсэд заһабарилжа дүүргэһэн юм. Харин хоёрдохи отделениинхид энэ талаар бүришье һаа урагшатай. Энэнь нэн түрүүн дүршэлтэй механизаторнуудһаа сэхэ дулдыдаа ха юм. Сеялкэ заһабарилха хүдэлмэридэ ажахын суута тракторист Н. И. Прасков ехэл һайнаар хүдэлөө. Борной, плуг болон сеялкэ бэлэн болголгодо эсэгэ хүбүүн Казанцевууд нилээд үүргэтэй. Энэ харюусалгатай хүдэлмэридэ МТМ-е даагша Л. В. Башиновай оруулһан хубита яһала бии гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Техникэ заһабарилгын үедэ социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэжэ, дүнгүүдынь саг соогоо согсологдоо. Түрүүшүүлдэ дамжуулгын улаан вымпел, мүнгэн шан барюулагдаа. Эдэ бүгэдэ хабарай тарилгын хүдэлмэридэ нилээд үүргэ дүүргээ юм.

Иигэжэ совхозой таряашад найдамтай ургасын түлөө оролдожо ябана.

В. РАДИКАЛЬЦЕВ,
«Улаан-Туяа» газетын редакциин хүдэлмэрилэгшэ.

ГРАФИГАА УРИДЛАҺААР

«Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденто Улаан-Үдын «Электромашина» заводто Буряадай АССР-эй 60 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ Г. С. Нарожнаягай толгойлдог электрослесарьнүүдэй бригада түрүүлжэ ябана. Тус коллектив арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбан жэлэй түсэбые 2 жэл 8 һара соо бэелүүлхэ уялга абанхай. Тиин мүнөө энэ бригада май һарынгаа түсэбые дүүргэжэ байна.

Д. ДЫМБРЫЛОВ.

ТҮРҮҮШҮҮЛЭЭ АМАРШАЛБА

Үйлэдбэриин «Забайкаллес» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд ба ой модоной, саарһанай болон модо болбосоруулдаг промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай областной комитедэй президиум Баргажанай, Муяын, Хандагатайн, Хориин, Уоянай леспромхозуудай коллективүүдые дүрбэн һарын даабариие үлүүлэн дүүргэһэнэйнь түлөө амаршалба. Түрэл республикынгаа 60 жэлэй ойн баярай хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй улам эршэдэһые эдэ коллективүүдэй түйлаһан ажалай амжалтанууд харуулна.

Баргажанай Адагһаа В. И. Тормозовой, С. В. Зыковэй, Хандагатайн ЛПХ-һаа М. М. Павловай, Хориһоо А. В. Смирновой, П. А. Томиловай, Муяын леспромхозһоо И. С. Корякинай бригаданууд бүтээсэ ехэтэй ажалай жэшээ харуулан, социалис мүрысөөнэй манлайда ябана.

Н. ОРЛОВ.

Дайнай ба ажалай ветеранууд май 7-до Улаан-Үдэ хотын Соведүүдэй талмай дээрэ.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

СССР-эй ОБОРОНЫН МИНИСТРЭЙ ПРИКАЗ

1983 оной май 9. № 115. Москва хото.

Нүхэд солдадууд болон матросууд, сержантнууд болон старшинанууд!

Нүхэд прапорщигууд болон мичмэнүүд!

Нүхэд офицернүүд, генералнууд болон адмиралнууд!

Нүхэд Арми ба Флодой ветеранууд, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагшад!

1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай түйлаһан Илалтын 38 жэлэй ойе манай Эхэ орон, аха дүү социалис оронуудай ажалшад, түрүү үзэлтэй бүхы хүн түрэлтэн мүноодэр тэмдэглэжэ байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн совет арадта, тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ тон хүшэр хүндэ туршалга болоһон байгаа. Дэлхэй дээрэхи түрүүшын социалис гүрэнэй хуби заяан, дэлхэйн хүгжэлтэ, дэбжэлтын ба демократиин ерээдүй эндэ шиидхэгдээ һэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ Арми ба Флодой сэрэгшэд дайшалхы тугуудаа залиршагүй алдар солоор бадараагһан байгаа. Тэдэнэр сэдьхэл бодолой дайшалхы ехэ шэнжэ шанарнуудтай, илалта түйлэхэ нугаршагүй хүсэл эрмэлзэлтэй байһанаа харуулаа һэн. Хүдэлмэришэн анги, колхозно таряашад ба арадай интеллигенци ёһотойл баатаршалга гаргаһан байгаа.

Коммунис партиин хүтэлбэри доро совет арад, тэдэнэй шэн зоригто Зэбсэгтэ Хүсэнүүд бүхэдэлхэйн-түүхэтэ илалта түйлаһан, гитлеровскэ Германиие, удаань милитарис Японниие һамна бута сохиһон, социалис Эсэгэ оронойнгоо нэрэ хүндэ болон бэеэ дааһан байдалые аршалан хамгаалһан, фашис дарлалта мүлжэлгын аюулһаа дэлхэйн арадуудые абарһан байха юм.

Уласхоорондын империалис эгээл хархис хүсэнүүдые һамна бута сохижо, түйлагдаһан илалта манай ниитын ба гүрэнэй байгуулалтын шиидхэхы булюу талые, совет обществын үзэл сурталай-политическэ эбдэршэгүй бата нэгэдэлые, марксистско-ленинскэ суртал һургаалай, совет патриотизмын ба пролетарска, социалис интернационализмын илан мандалгые тодо хурсаар элирхэйлэн харуулаа һэн. Тэрэ дэлхэй дээрэхи революционно хүгжэлтые хүсэн түгэсөөр дабшуулһан, бүхы дэлхэй дээрэхи эб найрамдалай хүсэнүүдые улам бэхижүүлһэн байна.

Мүнөө манай арад партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай май ба ноябриин Пленумүүдэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдые, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Ю. В. Андроповой захяа заабаринуудые оролдосотойгоор бэелүүлжэ байнхай. Энэ жэлэй түсэбые ба бүхы арбан нэгэдэхи табан жэлэй даабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэхын, үлүүлэн дүүргэхын түлөө социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрнэ.

Аха дүү социалис оронуудтай хамта Советскэ Союз эб найрамдалта гадаадын политика эрид шууд, залан сэхээр бэелүүлнэ, эб найрамдал болон арадуудай аюулгүй байдалые бэхижүүлхын түлөө, термоядерна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэниие аршалан абархын түлөө эршэмтэйгээр тэмсэнэ.

Гэбэшье США-гай болон НАТО-гай ээрхэг түримхэй бүлэглэлэй милитарис хүсэнүүд уласхоорондын байдалые орёо түгшүүриптэй болгожо байһаар. Советскэ Союз болон тэрэнэй союзнигуудһаа сэрэгэй булюу хүсэтэй болохые һэдэжэ, тэдэнэр буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые үргэдхэнэ, ядерна дайе үүдхэлгын элдэб арга замуудые бэдэрнэ. Имэ оршон байдалда совет арад, Коммунис парти болон Совет гүрэн ехэ һэримжэтэй байна, оронойнгоо өөрыгөө хамгаалха хүсые бэхижүүлгэдэ, Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дайшалхы хаба шадалые үргэдхэлгэдэ саг үргэлжын анхарал оролдолго хандуулна.

Ленинэй захяа заабаринуудта үнэн сэхэ совет сэрэгшэд аха дүү социалис оронуудай арминуудтай нягтаар нэгэдэн жагсажа, социализмын түүхэтэ түйлалтануудые, арадуудай аюулгүй байдалые һэримжэтэй хёрхоор сахин хамгаална. Тэдэнэр патриотическа ба интернациональна уялгаяа дүүргэхээр хододоо бэлэн лэ.

Арми ба Флодой сэрэгшэдые, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ветерануудые, дайнда хабаадаһан бүхы хүнүүдые Агууехэ Илалтын һайндэрөөр амаршалнаб.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай түйлаһан Илалтын 38 жэлэй ойн хүндэлэлдэ иигэжэ ЗАХИРНАБ:

Мүнөөдэр нютагай сагаар 22 часта манай Эхэ ороной ниислэл — баатар-хото Москвада, союзна республикануудай ниислэлнүүдтэ, баатар-хотонууд Ленинградта, Волгоградта, Одессэдэ, Севастопольдо, Новороссийскда, Керчьдэ, Тулада, баатар-хэрэм Брестдэ, мүн Калининград, Львов, Ростов-на-Дону, Куйбышев, Свердловск, Новосибирск, Шэтэ, Хабаровск, Владивосток болон Североморск хотонуудта артиллереэр 30 дахин буудажа, һайндэрэй салют үгэхэ.

Манай Эхэ ороной эрхэ сүлөөгэй ба бэеэ дааһан байдалай түлөө байлдаануудта баатарай үхэлөөр унаһан геройнуудта хэтэ мүнхын алдар соло!

Баатар габьяата совет арад болон тэдэнэй шэн зоригто Зэбсэгтэ Хүсэнүүд мандаха болтогой!

Манай бүхы илалтануудые ударидагша ба эмхидхэгшэ— Советскэ Союзай Коммунис парти мандаха болтогой!

СССР-эй Оборонын министр,
Советскэ Союзай Маршал.
Д. УСТИНОВ.

ХАРАТА ДАЙСАНИИЕ ДАРАҺАН

ГАБЬЯАМНАЙ ЕХЭ ҺЭН

Совет арадай фашис булимтарагшадые һүнөөн сохижо, түүхэтэ Илалта түйлаһаарнь эгсэ 38 жэл үнгэрбэ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүлэн соогуур хатуужан гараһан хүнүүд энэ һайндэрые һанаа сэдьхэлээ долгисуулан угтадаг. Он жэлнүүдэй ошохо тума дайн тухай, удаан хүлеэгдэһэн Илалтын үдэр тухай дурсалганууд балартан мартагдаа бэшэ, харин бүри хурсаар, хүлгөөтэйгөөр тэрэ үеые мэдэхэ хүнүүдэй ухаанда эрьен ерэдэг. Сэрэг дайнай хатуу үеые үзөөшьегүй һаа, энэ һайндэрые бүгэдэ арадай һайндэр гэжэ бүри багаһаа мэдэрдэг бшуубди. Илалта түйлаха зам хүшэршье, хэмжээлэшэгүй уташье байгаа. Сагаан далайһаа Хара далай хүрэтэр нэмжыһэн үргэн ехэ дайдын нюруе дайнай уняар манан бүрхөөжэ, 1418 үдэрэй туршада түүхэдэ үзэгдөөгүй асари ехэ тулалдаанууд болоо бэлэй.

Дайсан хүсэтэй, дайлалдаха, эзэмдэхэ талаар дүршэл ехэтэй байһан. Германиин промышленностиин асари хүсые хэрэглэн, Европын эзэмдэгдэһэн оронуудай экономическа баялигуудта түшэглэн, фашистнууд гүйсэд зэбсэгжэмэл армиба байгуулһан юм. Энэ арми Европодо эзэрхэг түримхэй сэрэгэй ябуулгануудые хэжэ, зэрлиг шунахай добтолгонуудай арга мэхэнүүдтэ һураһан байна. Тиин Европодохи «амжалтануудайнгаа» хуурмаг охиндо дашууран һогтоһон фашистнууд манай орониие саг дары гэнэдхээн һабартаа оруулхабди гэжэ найдаһан байгаа. Фашис Германиин 5,5 миллион хүнһөө бүридэһэн 190 дивизи СССР-тэ эсэргүү добтолгодо табигдаһан юм. Эдэнэй мэдэлдэ элдэб түхэлэй 48 мянган буу зэбсэг, миномедууд, 4,3 мянган танк, 5 мянган самолет гэхэ мэтэ асари хүсэтэй техникэ байгаа. Энэ талаар нилээд булюу байһан дайсан дайнай түрүүшын үедэ манай ороной газар дайда руу холо ходорон орошоо бэлэй. Совет Арми хэды бэрхэшээлтэ байдалда оробошье, дайсадай добтолгодо үдэр бүри шанга харюу үгэжэл байгаа. Брест, Киев, Одессэ хотонуудые баатарлигаар хамгаалан аршалаа, Смоленск шадар болоһон тулалдаан булимтарагшадта хатуу һургаал боложо үгөө. Москва шадархи түүхэтэ байлдаанай удаа немецкэ армиин «илагдашагүй» гэдэг һураг суунь һалажа, «сахилгаан түргөөр» дай хэхэ түсэбынь хумхиин тооһон болоо бэлэй.

Москва шадар болоһон шанга тулалдаанда фашистнууд һүрөөгөө даруултараа сохюулжа, сухариха баатай болоо. Сталинградтахи тулалдаанай удаа фашис сэрэгшэдэй бэедээ найдангяар дээрэлхүү ёһоор добтолхо хаба шадалынь хаһагдаа бэлэй.

Совет сэрэгшэдэй эгэршэгүй эрэлхэг зориг, дайсаниие заатагүй илаха гэһэн нугаршагүй эрмэлзэл байлдаануудта элирээ. Курска дүхэригтэхи тулалдаан сэрэгшэдэймнай энэ шанар шэнжые бүри тобойсо харуулһан түүхэтэй.

1944 ондо Совет Арми Ленинград, Новгород шадар, Белорусси болон Украинада гайхамшагта илалтануудые түйлажа, фашистнарые Эхэ оронойнгоо газар дээрэһээ бусалтагүйгөөр намнаа һэн.

Совет Армиин сэрэгшэд интернациональна уялгаяа дүүргэн, Австриин, Албаниин, Болгариин, Венгриин, Норвегиин, Польшын, Румыниин, Чехословакиин, Югославиин арадуудые фашизмын аюулта тахалһаа сүлөөлэлсэһэн байна.

Дайсанай эшээн—Берлиниие добтолон абалга, тэндэ шэбээлһэн гитлеровецүүдые бута сохилго хадаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түгэсхэлынь болоо һэн. 1945 оной апрелиин 30-да рейхстагай оройдо Илалтын туг үргэгдөө бэлэй.

Майн 8-да фашис Германи бээ тушааха тухай актда гараа табяа һэн.

Түрэл Коммунис партиингаа хүтэлбэри доро совет сэрэгшэдэй жагсаалаа нэгэдүүлэн, баатарлигаар дайлалдаһанай, мүн арадай ажахын бүхы һалбаринуудта бүхы хүн зонлоймнай габьяа ехэтэйгээр ажаллаһанай ашаар Илалта түйлагдаһан байна.

11 мянган совет сэрэгшэд Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө. 7 миллион хүн орден, медальнуудаар шагнагдаа.

Бүгэдэ арадай баатаршалгын түүхын хуудаһануудта манай Буряад ороной хүбүүд, басагадай нэрэнүүд бэшэгдээ һэн. Хамта дээрээ 40 мянган солдадууд, сэрэгшэд, сержантнууд болон офицернууд орден, медальнуудаар шагнагдаһан юм. Республикымнай 36 сэрэгшэд Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, юһэн хүн сэрэгшын Алдар Солын Орденой гурбан шатын дүүрэн кавалер болоһон юм. Александр Матросовой баатаршалга дабтаһан Сергей Орешковэй, Иннокентий Баторовай алдарта зоригоор омогорхонобди. Советскэ Союзай Геройнууд, летчигууд Петр Харитонов, Борис Быстрых, Василий Михалев гэгшэд Эхэ оронойнгоо огторгойе эрэлхэг зоригтойгоор хамгаалаа. Суута мэргэн буудагшад Жамбал Тулаев, Цырендаши Доржиев, Доржи Ухинов гэгшэд тус тустаа дайсадай бүхэли ротонуудые хюдаһан байна.

Советскэ Союзай Геройнууд генерал-майор Илья Васильевич Балдынов, полковнигууд Владимир Бузинаевич Борсоев, Николай Якимович Клыпин гэгшэд бэлигтэй бэрхэ сэрэгэй начальнигууд болоо һэн.

Манай нютагай хүбүүн летчик Петр Харитонов Ленинградай огторгойе хас тамгата самолёдуудһаа хамгаалһанай түлөө Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө һэн. Энээнэй һүүлдэ хэдэн һарын үнгэрһэнэй удаа Харитонов дайсанай дүрбэн самолёдтой огторгойдо ушараад, таранай арга хэрэглэжэ, хюдаһан байна. Энэ баатаршалгынгаа түлөө Харитонов Ленинэй орденоор шагнагдаа һэн. Советскэ Союзай Герой Жамбал Ешеевич Тулаев тухай суу фронтдо холуур дэлгэрээ бэлэй. Тэрэ Баруун-Хойто фронтдо снайперска хүдэлөөндэ эхи табиһан алдартай. Гуша гара дахин фашис снайпернуудтай үхэлтэ тэмсэлдэ ороод, илажа гараа юм. Ж. Тулаев 313 гитлеровецые хюдаһан байна. Гадна 30 снайперые өөрынгөө мэргэн шадабарида һураһан юм. Тэрэнэй ударидалга доро мэргэн буудалгада һураһан сэрэгшэд 1442 фашистые хюдаһан байна.

Арадай тэмсэлшэдэй зэргэдэ манай республикын Баргажан нютагай хүбүүн Гуржап Очиров жагсаа һэн. 1942 оной август һараһаа тэрэ Смоленск шадар партизан отрядые командалһан, дайшалхы бэрхэшээлтэй ушарнуудта даабаринуудые амжалтатай дүүргэһэнэй түлөө Ленинэй орденоор шагнагдаһан юм.

Мүнөө үедэ республика доторнай дайнда хабаадаһан 28 мянган хүн тоологдоно. Наһанай хэмжээн, шарханууд нүлөөгөө үзүүлнэ ха юм даа. Хүнэй наһан мүнхэ бэшэ. Тиимэһээл нютагаархидаймнай дайнда харуулһан габьяа арадаймнай сэдьхэлдэ мүнхэрхэ ёһоороо мүнхэрнэ бшуу.

Залуушуулые патриотическа мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ фронтовигууд горитойхон анхаралаа хандуулдаг. Жэшээлхэдэ, Иннокентий Матвеевич Тумановай хөөрөөнүүд залуушуулай дунда үндэрөөр сэгнэгдэдэг.

Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй фронтдо урагшатай дабшалтада тылэй хүдэлмэрилэгшэдэй хубита ехэ байгаа. Хүдэлмэришэн анги, таряашад болон интеллигенциин түлөөлэгшэд Илалтые шэрээлсэхэ хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа зорюулаа һэн. Буряадай партийна организаци республикын ажалшадһаа Эхэ ороноо хамгаалхаар мордогшодые элсүүлһэн, фронт руу зэр зэбсэг, эдеэ хоол, хубсаһа хунар эльгээлгые эмхидхэдэг һэн. Эмхидхэлэй, ниитэ-политическэ хүдэлмэри «Бүхы юумэеэ —фронтдо, бүхы юумэеэ Илалтада!» гэһэн уряа доро үнгэргэгдэдэг байгаа. ПВЗ, мяха-консервын комбинат, судна бүтээлгын завод, Зэдын комбинат, шэлэй завод болон бусадшье предприятинууд түрэл ороноо хамгаалгада хэрэгтэй продукци үйлэдбэрилэн гаргадаг һэн. Республикын ажалшад оборонын фондо 41 миллион түхэриг мүнгэ суглуулһан, 60 миллион түхэригэй облигаци тушааһан байна. Хубиин ба хамтын хүсөөр 97 вагон бэлэг суглуулагдаа, 70 мянган пүүд эдеэ хоол, 300 мянган дулаан хубсаһа хунарай зүйл сэрэгшэдтэ эльгээгдээ һэн. Фашистнуудай эзэмдэлгэһээ сүлөөлэгдэһэн баруун районуудай ажалшадта материальна туһаламжа үзүүлэгдэдэг, мал адууһан эндэһээ эльгээгдэдэг байгаа. Гансал 1943 ондо Курска областиин колхозуудта 25 мянган толгой мал абаашагдаа һэн.

Республикын ажалшадай суглуулһан мүнгэ зөөрөөр «Социалис Буряад-Монгол» гэһэн танкнуудай колонно байгуулагдаһан юм. 1942 оной һүүл багаар республикын колхознигууд 23 миллион түхэриг суглуулжа, самолёдуудай эскадрили бүтээлгэдэ эльгээгээ һэн. 1943 оной эхеэр, «Улаан Армиин 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ» танкова колонно байгуулгада мүнгэ зөөри суглуулагдаһан байна. Оройдоол хэдэн үдэрэй туршада 13 миллион түхэриг мүнгэн, 10 фунт алтан, 8 пүүд мүнгэн, 23 мянган пүүд эдеэ хоол суглуулагдаад байгаа бэлэй.

Комсомолшууд, хүдөөгэй залуушуул, һурагшад «Буряад-Монголой залуу таряашан» гэһэн танкова колонно байгуулгада, 1,3 миллион түхэриг суглуулаа һэн.

Дайнай үедэ промышленностьда, хүдөө ажахыда болон транспортын хүдэлмэридэ онсо шалгараһан 244 хүн орден, медальнуудаар шагнагдаһан байна. «1941—1945 онуудай үедэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда шэн габьяата ажалай түлөө» гэһэн медаляар 83 мянган хүн шагнагдаа һэн.

Буряадаймнай ажалшадай фронтдо, тылдэ харуулһан эрэлхэг зоригой, габшагай ажалай жэшээнүүдые дурдаха болоо һаа, дууһашагүй ааб даа. Мүнөө республикынгаа 60 жэлэй ойдо бэлдэжэ байхадаа түүхэтэ тэрэ үеын бэрхэшээлнүүдые ахижа, дабажа гараһан, үе сагаа абарһан түрэл арадайнгаа эрхим түлөөлэгшэдтэ дохихо дуран хүрэнэ.

Мүнөө СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ алба хэхээр залуушуулаймнай сэрэгтэ абтажа байһан хаһа. Эхэ оронойнгоо нангин хилэнүүдые хамгаалгада хэзээдэ бэлэн байһан залуу үетэн совет арадай революционно, дайшалхы, ажалай алдар солын ёһо заншалнууд дээрэ хүмүүжэнэ гээшэ. Тиимэһээл үбгэ эсэгэнэрэйнгээ баатаршалгата намтарые хэзээдэшье дабтахаар бэлэн гээшэ.

В. КУЗНЕЦОВ,
республикын сэрэгэй комиссар.

ЭСЭГЭ ОРОНОО ХАМГААЛГЫН АГУУЕХЭ ДАЙНАЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ МАРШАЛ Г. К. ЖУКОВ КОМАНДНА ПУНКТ ДЭЭРЭЭ (1944 ОН).

• • •

С. М. КИРОВЭЙ НЭРЭМЖЭТЭ ЗАВОДОЙ ХҮДЭЛМЭРИШЭД ТАНКЫН БАШНИ ХАБСАРАН СУГЛУУЛЖА БАЙНА.

ТАСС-ай фотохронико.

СУХАРИШАГҮЙ ЗОРИГ

Үдэшын боро хараанаар иишэ асарагдаһан сэрэгэй подразделенинүүд туд бүридөө позици эзэлбэд. Батальоной командир майор Ермолаев ротын командирнуудые дуудажа асараад, ямаршьеб заабари захиралта үгэбэ. Таралган дээрэ дүрбэдэхи ротын командир ахамад лейтенант Сулименко юушьеб дуугараад:

—Шэмээ бү гарагты! Минии захиралтые дүүргэлтэ болгоһон тухайгаа хожомынь элидхэхэт! Хэрбээ дүүргээгүй һаа өөртөө гомдооройт!— гүүлэбэ.

Энэ үедэ майор Ермолаев өөрөөшье шанга захиралта дээрэһээ абаһан тула гансал дүрбэдэхи ротын аша талые харалсаха аргагүй ябаа.

— Взводой командирнууд наашаа сугларагты!..

Үдэшын бүрэнхыгөөр лейтенантнууд Кабанов, Буканбаев гэгшэдэй бүрэлзэһөөр гүйлдэжэ ерэхэнь харагдана. Теэд гурбадахи взводой командир ерэбэгүй. Бүри Днестр мүрэниие дайгаар гаталһанһаа хойшо эдэ хоёр залуу офицерэй — ород казах хоёрой нүхэсэхэнь бүри хараатай эли болоо һэн. Эдэнэр Румыни, Югослави, Болгариин газар дээгүүр ходо дайтайгаар ябажа гараа, Дунай мүрэниие хоёр дахин гаталаа. Энээхэн үе соо дариин уняар яһала бэедээ шэнгээһэн, өөһэдөөшье боргожожо ябаһан офицерэй шэнжэтэй болоһон байха. Харин лейтенант Кабановай взвод оронойнгоо баруун хилэдэ хүрэһэн сагһаа хойшо батальоной түрүү зэргэдэ ходо ябалсаа. Юһэн автоматчигуудтай байһан энэ взвод мүнөө хүрэтэр яһалал амжалтатай ябаһан юм. Тэдэнэй туулган мүндэр адхаруулһан газарта дайсанай сэрэгшэд арбаад, хорёодоороо заатагүй плендэ абтадаг бэлэй. Теэд мүнөө үдэшэ гү, али үглөөнэй наранаар юунэйшье болохонь ойлгогдоногүй...

...Тэрэл һүни бүхы сэрэгшэд өөһэдтөө окопуудые малтаад, хоорондуурнь хоболнуудаар холбобо... Үүрэй хираалхын урда тээ үглөөнэйнгөө хоол бариба. Тиихэдээ хүн бүхэн һэргэг, һүниингөө ажалда эсэһэн янза огто үзүүлнэгүй.

Сэлмэг, үглөөнэй наран огторгойн зүүн хизаарһаа мандажа, дайсанай сэрэгүүдые шанха урдаһаань ябуулан шараба...

Түрүүшын улаан ракетэ дэгдэжэ, ехэ буунуудай нэерэн тала дайдые доһолгобо!

— Сэрэгшэд, урагшаа!!!

Лейтенант Буканбаевай взводойхид түрүү зэргэдэ зэлэ татан урагшаа дабшаба. Тэрэнэй хойноһоо бүхы батальон, бүхы полк...

Баруун-хойто зүгһөө томо калибрай пулемет таршаганажа, дайсанай позициин хаана байһые элишэлэн мэдүүлбэ. «Хэрбээ тэрэниие энэ сагтань дараагүй һаа, нилээд ехэ гээлтэ хоролтодо оруулхань» гэһэн бодолдо лейтенант Букенбаев абтана.

— Баруун захын пулеметчик Иван Соленый! Дайсанай ДЗОТ-ой амһар тээшэ буудагты! Сержант Васильев өөрынгөө отделенеэр ДЗОТ-ые хүреэлэгты!

Сержант Тимофей Васильев городто түрэһэн, сэрэгэй албанда татагдахын урда тээ трамвайн жолоошон ябаһан хүн бэлэй. Тэрэ ябаган сэрэгэй подразделенидэ ерэхэдээ, отделениие командалхаһаа гадуур мэргэн буудагша болоһон юм.

Тиин мүнөө гар пулеметчигой хажууда өөрөө байлсаад, дурамтай винтовкоороо буудажа оробо... Удангүй дайсанай огневой точко—томо калибрай пулемет абяа гарахаяа болибо. Отделениин бусад сэрэгшэд ДЗОТ-ые хоёр тээһээнь тойрожо гараад, гансахан гранатаар шэдэхэдээ тоборог тооһон болгобо.

Добтолго үргэлжэлһөөр. Дүшэдэхи гвардейскэ дивизиин ябаган сэрэгэй полкнууд хойно хойноһоо зэлэ татан добтолгодо ороно. Гэбэшье, дайсанай талаһаа артиллери, пулемедоор буудахань аргагүй.

— Нүхэр сержант! Взводоймнай командир лейтенант Букенбаев унаад бодобогүй. Татажа үзөөб, амигүй юумэ хэбтэнэ!

Энэ хадаа взводой командирай бэеын сахюулшан рядовой Осачук гэжэ обогтой хүбүүн бэлэй. Тэрэ оройдоол арбан найма-арбан юһэ наһанай солдат һэн.

Командирай туһалагша сержант дээрээ даргагүй болоһондоо бага тээлмэрдэбэшье, хамаг сэдьхэл зоригоо зангидажа, командалгые бэедээ сэхэ даажа абаһанда тоолобо.

Хамагһаа түрүүлэн гүйдэлөөрөө добтолгодо орожо ябаһан манай автоматчигуудай урда, тон дү
арбан таба метрэй саана
шейн обоо шорой обоор
жо, тэрээн соохоо хори шах
мэр малгайтан бултагашалдажа
гаад, нэгэн адли буудахань т
даба.

—Осачук, гранатаяа шэдэ!..

Тэрэнэй шэдэһэн граната
шейн бруствертa хүрэнгүй тэ
дайсадта хоро хүргэбэгүй. Ү
түмэр хара малгайнууд шобо
доһон, буудаһан зандаа байба
за, эдэниие противотанкова
таар лэ... Арбан табаад метрэ
тэһэн хүнэй шэдэхэдэ, хүрэхэ
болохо. Дүрбэ-табан метрээр
шаа мүлхин дүтэлхэ...».

Бад хара утаан баглагад
хайр шулуунай дээшээ сэ
манайхинай нюрга, хүлнүүд д
унахань мэдэгдэбэ.

— Бодогты! Урагшаа!

Хоёрдохи взводой сэрэгшэд
матчигууд, гар пулеметчигууд ур
дабшаха зуураа, зай забһаргүй
данад.

Дайсанай оборонын түрүүшы
зици дайлан абтаба.

— Нүхэдүүд, кукурузын
нууд хүдэлжэ эхилбэ! — гэ
шьеб зүүн гар талаһаа ш
хашхарба.

Харан гэһээнь гэнтэ хас
тай хара-ногоон танкнууд ех
пулемедуудаар зай забһаргүй
дажа, манайхинай урдаһаа
атакада орожо ябана...

— Хүбүүд! Баруун гар тээшэ
лаад, харгын хоболнууд соо ор

Городой захаархи бэхилэлт
һээ пулемедуудай һомонууд
мүндэр мэтээр сасарнад.

Тэрээндэ ехэ дүтэлэнгүй
сэрэгүүд тогтожо, подразде
нүүд үшөө дахин хүсэеэ занги
Манай батальоной ротонууд
Манай командирнууд хаанаб!
хын аргагүй. Дариин утаа
доошоо тунахадаа, дайда д
бүрэнхы болгоходол гэнэ.
иимэ оршон байдалда бэе
ололсохо бэрхэтэй һэн.

Үглөөнэй наранаар эхилэгд
эршэмтэй шанга добтолго ү
боро хараан болотор үргэлж
Гэбэшье, бүхэли. үдэр соо бо
тулалдаанай эсэстэ оройдоол
долоон километр урагшаа д
даһан хэбэртэй... Дивизионно
ковой артиллеринүүд урагшаа
тагдана, ябаган сэрэгүүдтэ
лүүлэгдэнэ. Үдэшын бүрэнхы
үшөөл шанга тулалдаан боло
тухайлагдана. Энэ үедэ подра
ленинүүдтэ сэрэгшэдэй бүри
хэгдэнэ.

— Осачук!
— Бииб!
— Васильев!
— Шархатаа!
— Бухарев!
— Мэдэгдэнэгүй!
— Соленый!
— Бииб!..

Нилээд олохон сэрэгшэд
дой зэргэдэ байбагүй. Шар
гээгдээ һая, эдэгэһэн хойноо
жэ ерэхэ, эрэмдэг болоо һаа,
бүлэдөө бусаха юм ааб даа.
ондоогоор һаа... Ямар аймш
гээшэб!..

Үдэшын бүрэнхыдэ сагаан ра
нууд агаарта дэгдэжэ, манай
ган сэрэгүүд дайсанай обор
һүүлшын позицида добтолбо.

Удангүй фашистнуудай һүүл
бүхэлэлтэ дабагдажа, манай
гүүд городой гудамжануудта
тэрэн ороно.

Уданшьегүй Секешфехервар
тын саада заха хүрэгдэбэ. Эгээ
дэ ротын сэрэгүүд бэе бэеэ
сон сугларба. Полкын коман
гвардиин, подполковник Пичу
штабайнь офицернууд баһал
родой гудамжын захада сугла
ябаган сэрэгэй ротонуудай, ба
оной командирнууд ёһолон о

— Нүхэр подполковник, Се
фехервар хотые добтолон аба
һэн захиралта дүүргэлтэ бол
доо! — гэжэ элидхэбэд. Тэр
һүүлээр полкын зүгһөө рации
визиин штабта мэдээсэл хүргэ

...Манай сэрэгүүдэй Дунай м
ниие дайгаар тамаран гаталжа,
напатай, Пакш хотонуудые добт
абаһанай һүүлээр Секешфехер
хотын оршондо фашистнууд ех
бэхилэлтэ түхеэрһэн байгаа. О
тэрэниие дабахада, дайсанай та
хид саашадаа тактическа бо
стратегическэ талаараа бүри
сүлөөлхэдэ, Дунай мүрэнэй д
риг соо манай сэрэгүүдэй т
һан илалта угаа ехэ удха ш
тай байһан юм.

Н. ЦЫБИКДОРЖИ[ЕВ],
журнали[ст].

ҮЕТЭНӨӨ ДУРСАН...

1941 оной хабар. Совет ороной бүхы һургуулинуудта, тэрэ тоодо манай Хурамхаанай дунда һургуулидашье шалгалтанууд эхилхэ байгаа. Шалгалтада бидэнэр ямаршьеб даа нэгэ онсо ханалгатайгаар хандадаг һэмди. Һанаа амархан унтаха заншалаа орхижо, үдэртөө, һүниндөөшье сугларжа, номоо хамтадаа үзэдэг байгаабди. Шалгалтануудаа үгэһэнэймнай удаа бидэниие һонирхолтой ажабайдал хүлеэдэг һэн. Түрэл ажахыдаа туһалха, пионернүүдэй лагерьта хүдэлхэ гэхэ мэтэшэлэн үльгэр соохидол адли гоё бэлэйл.

Бага балшар наһатантай хабаатан болошоод, пионерэй лагерьта хүдэлжэ, сэнгэжэ байтарнай, радиогоор нэгэтэ «Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн эхилээ! Булта һэргэлэн байгты! Бидэ илахабди» гэһэн сошордомо мэдээсэл дамжуулагдаа һэн. Тиихэдэ колхозоймнай клуб соо нэгэл түхэреэн репродуктор хүдэлдэг байгаа. Тэрэнээ шагнахаяа һуурин хүн зон хүгшэн залуугүй тиишэл һубариха. Шадалтайшуулынь хамсыгаа шамажа, унаһан малгайгаа абаха забгүйгөөр хамтынгаа ажалда шунадаг болоһыень һананаб.

Минии һураһан, һүүлдэнь хүдэлдэг болоһон Хурамхаанай дунда һургуули 100 жэлэйнгээ ойе тэмдэглэхэ дүтэлэнхэй. Энэ ехэ ойн баярай ойртохо бүри үнгэрһэн үенүүдтэймни холбоотой бодолнууд бүришье олоор толгойдом түрэнэ. Һургуулидаа сэрэгэй хэрэг хайшан гэжэ үзэдэгөө эндэ дурдаһуу. Эрдэни Будаевич Будаев гэжэ багша сэрэгэй хэрэгээр хэшээлнүүдые үнгэргэдэг һэн. Энэ хүмнай мүнөө наһанайнгаа амаралтада гаранхай, Хурамхаан тосхондо ажаһуудаг юм. Һонин лэ намтартай хүн байха зэргэтэй. Сэрэгэй хэрэгээр бидэ тусхай таһалгатай һэмди. Багшамнай бидэндээ буу задалжа харуулха, һүүлээрнь мэргээр буудажа һургаха. Тингэхэ зуураа үглөөгүүр заабол физзарядка хэгты, үбэлдөө санаар ябажа, конькигаар халтиржа һурагты гэжэ заадаг һэн. Хододоо сэрэгэй формотой ябадаг Эрдэни Будаевичнай һургуулиин наһанай бидэндэ генерал шэнгеэр харагдаха. Коридор соогуур тоб-яб байса гэшхэлээд, класс руу ороходонь, ёһотой сэрэгшэдтэл адляар бултадаа шанга гэгшээр мэндэшэлэгшэ һэмди. Мүнөө һанахадам, энэ хүн бидэниие һургуулиин партада һууxаһаа эхилээд, тон зүбөөр хүмүүжүүлһэн байдаг. Сэрэгэй хэрэг заадаг багшаараа бидэнэр айхабтар омогорходог, тэрэнээ ехэтэ хүндэлдэг һэмди. Тиимэһээл бүхы абари зангыень, үнгэрхэдөө хубсалха, алхалхыеньшье һажаадаг байгаабди. Иимэ багшын ашаар үетэн хүбүүдэймнай дайшалхы хэрэгтэ бэлэн шахуу байһаниинь мэдээжэ.

...Һүүлдэнь ямар олон үетэн нүхэднай дайнда мордоо һэм даа. Барандаа тэдэнэр эрхим шабинар һэн. Дашадоржо Ламажапов, Мунко Гатапов, Гомбо Занданов, Мижид Макаров, Бальжин Дармаев, Бадма Петров, Сосорбарма Эрдыниев, Намсарай Эрдыниев. Даша Лыгденов, Василий Бахаев, Зочи Эрдыниев болон бусад һайн нүхэдни дайнһаа бусажа ерээгүй һэн.

Дайн байлдаанай болоогүй һаань, мүнөөшье хамта таряа тарижа, мал харууһалжа, гэр барижа ябаха байһамнай сохом һааб даа.

Д. ДИМИТРОВА.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадагшадые манай орондо хаанашье һаань, ёһолон хүндэлдэг, тэдэнтэй халуун уулзалгануудые хэдэг һайхан заншал бии ха юм. Энэ удаашье ниислэл хотымнай 84-дэхи аптекэдэ юрын бэшэ оршон байдал үзэгдэбэ. Тэндэ бүхы юумэн һайндэрэйхеэр шэмэглээтэй байгаа. Сэсэгүүдшье олон табяатай.

Иимэ уулзалгын эндэ болоһониинь ушартай юм. Городтомнай ажаһуудаг дайнай инвалидууд энэ аптекэдэ бүридхэлтэй, эндэһээ хэрэгтэй бүхы эм домоо абэдаг юм. Харин аптекын хүдэлмэрилэгшэд тэдэндэ бүхы шухала эм домыень оложо үгэдэг, гэртэнь гү, али үйлэдбэри дээрэншье һаа ошожо, эрилтыень хангадаг болонхой.

Энэ аптекын нээгдэһээр зургаан жэл үнгэрөө. Тэрэнэйнгээ дүрбэн жэлдэнь коллектив удаа дараалан дамжуулгын Улаан тугаар шагнагдаһан алдартай. Эндэ аптекые даагша Ксения Степановна Хадыковагай хубита ехэ.

Эндэ хоёр үеын хүнүүд сугларaад байхадаа бэе бэедээ юун гэжэ хэлэлтэй хаб даа? Хүрьһэтэ дэлхэй дээрэ мүнөө хэнэй хүсөөр жаргажа, ажаллажа һууһан тухайгаа аптекын хүдэлмэрилэгшэд сэдьхэл зүрхэ доһолгомоор тэмдэглээ. «Һайнта даа, нүхэд, һайнта» гэжэ нэгэ дуугаар ёһолон хэлээ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан, ажабайдалай баян дүршэлтэй нүхэд

АНХАРАЛААР ХҮРЕЭЛЭЕЛ

Бредихин, Царев, Санжиев, Первомайский болон бусадай медицинын хүдэлмэрилэгшэдэй урда дурсан хөөрэхэ юумэн яашаха бэлэй даа. Дайнай дүлэн соогуур тэдэнэй ами наһанай түлөө оролдоһон медигүүд, дайнай муухай хойшолонтой мүнөөшье тэмсэжэ байһан медицинын албатан тухай байлдаашад дулааханаар дурсан хөөрэбэ.

«Илалтын дуун» зэдэлнэ. Сугларагшад тэрэниие аалиханаар дэмжэнэ.. Хэншьеб даа тэндэ хүлеэгдээгүй нулимсаяа аршаад абана...

Удаань айлшад һайндэрэйхеэр түхеэрэгдэһэн столдо һуужа, намжарханаар сай уулган эхилбэ, ажабайдалай олон асуудалаар хөөрэлдөөн болобо.

84-дэхи аптекын коллектив иигэжэ һайн һайхан юумэндэ эхи табиба. Эхэ оронoймнай бэрхэшээлтэ байдалай үедэ үхэлтэ туулганай урдаһаа үбсүүгээ табижа үгэһэн хүнүүдэй тоо жэлһээ жэлдэ үсөөрнэл. Агууехэ илалтын үдэрөөр эдэнэрээ заабол амаршалдагшье һаа, үри хүүгэдтээ дамжуулан, үдэр бүхэндэ халуухан энхэрэлээр хүреэлдэг байял, нүхэд.

В. МЕЩЕРЯКОВА,
врач.

ЖАРГАЛАЙ ТҮЛӨӨ ТЭМСЭГШЭ

Яруунын Үльдэргэ нютагта Молоной хүндын адагта буусатай юрын лэ Цыбигэй Ринчинтэн гэжэ айлайхи һууһан юм.

— Арбан дүрбэн үхибүүдэй аха захань байһан хүм, — гээд Цыбик Цыбикович хөөрөөгөө намдууханаар эхилнэ. Үүри хүнэй үгэ үнэтэй юм гээд баһа хүхеэд абаха даа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түлэг дундаа ябажа байха үедэ, Улаан-Үдын хүгжэмэй училищи дүүргээд, 1942 оной февральда тэрэ армида татагдаһан байна. Тусхай һургуули дүүргэһэнэй удаа 23-дахи парашютна десантна армида радиотелеграфистаар дайшалхы замаа эхилһэн байха. Энэ оной зун, намар Ленинградска болон 3-дахи Белорусска фронтнуудта 163-дахи полкдо радиотелеграфистаар ябаһан, һүүлдэнь радиодесантнигаар дайсанай арада хаюулһан байна.

1945 оной апрельдэ Кенигсберг шадар дайсанай ара талада 3 хүүргэ, сэрэгэй складуудые тэһэлхэ дайшалхы даабаритай 64 радиодесантнигые буулгаһан байна. Энэ даабариие тэдэнэр баатарлигаар дүүргэһэн. Цыбигэй хажууда ябаһан дайшалхы нүхэр Василий Митрофанов гэгшэ хүндөөр шархатаад, нэгэ гаргүй, хүлгүй үлэһэн байха юм. Харин өөрөө хүлөө шархатаа бэлэй.

Кенигсберг городые абалсаһанай түлөө Цыбик Цыбикович Улаан Одоной орденоор шагнагдаһан габьятай. Штерн хото шадар хүндөөр хоёрдохиёо тэрэ бүглэржэ, Армениин Нимгархан хотодо сэрэгэй госпитальдо аргалуулжа эдэгээ. Ехэ бэрхэ радио-тагнуулшан байһан туладань тэрэниие 1945 оной августын эхеэр Алас-Дурнын хизаарай хилын харуулай заставада империалис японой сэрэгүүдэй байһые элирүүлхэ тухай дайшалхы даабари тэрээндэ даалгагдаһан байна. Энэ даабариень тэрэ ехэ амжалтатайгаар дүүргээ. Тиигэжэ тэрэ армиин генерал Пуркаевай командалдаг Алас-Дурна зүгэй 2-дохи фронтын сэрэгэй частьнуудтай ябалсажа, Цицикар, Мукден, Чанчунь хотонуудые сүлөөлэлсэһэн байна. Тэрэ баруун дайнда ябахадаа Варшава, Берлин хотонуудые сүлөөлгэдэ ябалсаа.

Олон тоото дайшалхы байлдаануудта хабаадаһанайнгаа түлөө «Баатаршалгын түлөө» гэһэн 2 медаляар, «Дайшалхы габьяагай түлөө» гэһэн медаляар, мүн Европын городуудые абалсаһанай түлөө тусхай медальнуудаар шагнагданхай.

3-дахи Белорусска фронтдо байха үедөө Советскэ Союзай хоёр дахин Герой Ковпагай дайсанай ара талахи партизанска отрядта радиодесантник дайшалхы нилээд ехэ туһа хэһэн байна.

Олон сэрэгшэдые, партизануудые абаралсаа. Үнгэрһэн жэлэй намар тон һонирхолтойшье, баясамааршье ушар болоо. Юуб гэхэдэ, эдэ дайшалхы ябуулгануудайнь түлөө «Эсэгэ Ороноо хамгаалгын дайнай II шатын» орден тэрээндэ барюулагдаа. «Дүшэн жэл үнгэрһэн хойно дайшалхы шагнал намайе хүсэжэ, оложо ерээ» гээд тэрэ ехэ баясаа һэн.

...Социалис Ажалай Герой, уран зохёолшо, багша Цокто Номтоевой «Тайгын мүрэн Витим» гэһэн роман чемодан сооһоо тэрэ гаргаба. Түмэр замшадай сэрэгтэ полковник болоторoо алба хэһэн, хархис фашистнуудые дарaлсаһан, пенсидэ гараашье һаа, БАМ-да ехэ автогаражые даажа, хүдэлжэ байһан Золто Поповой образ һанагдаадхиба.

Түрүүшынь хуудаһанда «Сталин багшын болон тэрэ үеын ударидагшадай урда лимбэ дээрэ ...
бурьяад аялга ханхинаһ...
лажа альга ташуулһа...
лэй» гээд Цыбик Цы...
вич тухай бэшэһэн...
Номтоевичой автогр...
шанабди. Ушар юуб...
Москвада 1940 ондо...
гэгдэһэн Буряадай ...
тура болон искусствы...
рүүшын декадада ...
шын мэргэжэлдэ ...
ябаһан Цыбик Ринчин...
баадаһан байна.

Кремлиин Георгиевска... соо парти болон прави... ствын хүтэлбэрилэгшэд ... Сталин, М. И. Ка[линин], К. Е. Ворошилов боло[н бу]сад нүхэдтэй уулзаһан ... ха юм. Тэндэ Семен М... лович Будённотой гар ... барилсажа золгоо ... гээд Цыбик Цыбикович ... һон жэлнүүдые һанаж... на.

Ж. БАДМА[ЕВ],
хүдөө бэшэ[эшэ].

Хори.

…Я ХҮСЭТЭ АРАДАЙ ИЛАЛТА

АЖАЛШАДАЙМНАЙ ОРУУЛҺАН ТУҺА НЭМЭРИ

аха дүүнэр, хүбүүд, басагадынь ехэ бэрхэшээлнүүдые дабан цех болон шахтануудта, колхозуудай тарялан болон фермэнүүд дээрэ, эрдэм шэнжэлгын лабораторинуудта болон зохёохы ажалтай эмхи зургаануудта агуу илалтын эшэ үндэһые бэлдэн дабтаһан байха юм.

Республикада ямаршье захилай, ямаршье богони болзор соо тэрэниие дүүргэхэ гэһэн даалгабариин үгтэхэдэ, хүн зон тэрэниие бэелүүлжэ шададаг, нормоёо 2—3 дахин үлүүлэн дүүргэдэг һэн. Буряад орон дотор фронт шадарай бригадануудай болон хоёр зуутанай үүсхэлтэ хүдэлөөн, мүн «Бүхы юумэ—фронтдо, бүхы юумэ — илалтада» гэһэн уряа доро социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрбэ.

Тиихэдэ сэрэгэй техникэ болон буу зэбсэг бүтээхэ, Улаан Армиин жасада мүнгэ зөөри суглуулан оруулха талаар хүдэлөөн республика доторнай айхабтар үргэнөөр дэлгэрээ бэлэй. Энэ жасада ажалшад өөһэдынгөө хүбиин нөөсэһөө, салин хүлһэнһөө, урьһаламжын облигацинуудые, субботнигууд болон воскресникүүдтэ олоһон зөөриеэ үгэһэн, оруулһан байна.

Дайнай бүхы жэлнүүдэй үедэ агууехэ илалтын жасада 100 миллион шахуу түхэриг Буряадаймнай ажалшад суглуулан дамжуулаа һэн. Зэдын аймагай «Галай ошон» гэжэ колхозой гэшүүн Цыбик Банзаракцаев 160 мянган түхэриг оруулба. Тарбагатайн колхозник Т. Ананьин, Сэлэнгын районһоо Б. Очиров, Д. Эрдынеева болон бусад тус тустаа 100 мянга гаран түхэриг оруулаа.

Хубиин зөөреэр «Социалис Буряад-Монгол» гэһэн самолёдуудай эскадрили, бүхэли колонно танкнууд бүтээгдэһэн байна. Тиихэдэ республикын комсомолшуудай үүсхэлээр «Буряад-Монголой залуу колхозник» гэжэ танкова колонно болон дайшалхы самоледуудай эскадрили байгуулхын тула мүнгэ зөөри суглуулагдаа һэн.

Дайнай үедэ фронтын сэрэгшэдтэ бэлэг эльгээхэ гэһэн үүсхэл үргэн ниитэ арад зоной арюун һайхан заншал болобо. Республикын ажалшад дайлалдажа ябаһан сэрэгшэдтэ зорюулжа, дулаан хубсаһа хунар суглуулаа һэн. Тэрэ тоодо арһан дэгэлнүүд, полушубканууд, бээлэй гэхэ мэтэ хэдэн эшелон бэлэг эльгээгдэбэ. Энэ патриотическа хүдэлөөндэ хабаадалсаагүй гэр бүлэ үгы байгаа.

Фронтдо бүгэдэ арадай хүргэһэн аша туһа, сэрэгшэдтэ үзүүлһэн анхарал оролдолго, армиин болон флодой хүсэ шадалые арьбадхан нэмээгшэ һэн. Бүгэдэ арадай дэмжэлгэ, анхарал оролдолгые бэе дээрээ мэдэрһэн зэбсэгтэ сэрэгшэд Эхэ ороноо дайсадһаа бүри хатуу, шангаар сохин хамгаалба. Тиигэжэ агууехэ илалтын үдэрые түргэдхэн дүтэлүүлээ бэлэй.

Дайсадай эзэмдэһэн газар нютагуудай сүлөөлэгдэжэ эхилхэдэ манай республикын ажалшад эдэ районуудай хүн зоной ажахыгаа һэргээн хүгжөөхын тула бүхы байһан юумээрээ—үрэһэ хүрэнгөөрөө, адууһа малаараа хубаалдаһан байна. Тиигэжэ аха дүүгэй аша туһа хүргэһэн юм.

Эзэмдэлгэдэ орожо, һандаран муудаһан районуудай хүн зондо туһа хүргэхэ зорилготойгоор колхознигууд түсэбһөө гадуур хэдэн мянган гектар талмайда орооһо тарла тариба. 1943 ондо Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд фронтдо, дайсадһаа сүлөөлэгдэһэн районуудта али болохо аргаар туһа хүргэхэ гэһэн хандалгатайгаар республикынгаа колхознигуудтаа хандаһан юм. Тэдэнэр түсэбөө үлүүлэн дүүргэжэ, 60 толгой эбэртэ бодо мал, 200 хони һэргээгдэжэ байһан районуудта үгэхэбди гэжэ уялгалба.

Партиин областной комитедэй бюро энэ үүсхэлыень пайшаагаа бэлэй. Гитлеровецүүдэй дээрмэдэлгэдэ ороһон ороной баруун районуудта туһа хүргэхэ талаар элидхэлнүүд республикын зүг бүхэнһөө орожо эхилбэ. Жэшээлхэдэ, Зэдын районой ажалшад аха дүүгэй аша туһа хүргэхэ зорилготойгоор 650 эбэртэ бодо мал, 3040 хони, 530 толгой гахай эльгээхээр бэлдээбди гэжэ мэдээсээ һэн.

1943 оной июль һарада республикымнай бүхы тосхон һууринуудай хүн зон 8 мянга гаран толгой адууһа мал туһаламжын жасада оруулаад байба.

Сүлөөлэгдэһэн районуудые һэргээн бодхоолгодо республикын промышленнэ болон транспортын предприятинуудай коллективүүд эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан. Тэдэнэр мүнгэ зөөри суглуулжа, элдэб түхеэрэлгэнүүдэйнгээ нөөсэһөө хубаалдаба. Тиихэдэ гүрэнэй түсэб болон захилнуудые болзорһоонь урид дүүргэжэ, түсэбһөө гадуур продукци ехээр гаргахын тула эршэмтэйгээр тэмсээ.

1943 оной ноябрь һарада Улаан-Үдын шэлэй заводой хүдэлмэришэд түсэбһөө гадуур 17 вагон шэл үгэбэ. Паровоз-вагон заһабарилгын заводой залуу хүдэлмэришэд комсомолой комитедэй үүсхэлээр 100 мянган түхэриг хубиингаа нөөсэһөө суглуулжа, Сталинград хотын һэргээн бодхоохо жасада оруулһан байна.

Дайнай жэлнүүдтэ Буряад ороной интеллигенци мүн лэ шангаханаар хүдэлөө бэлэй. Уран зохёолшод совет хүнүүдые шэнэ илалтануудта уряалһан хүсэ ехэтэй зохёолнуудые бэшэбэ. Буряадай артистнар Забайкалиин сэрэгэй округой сэрэгэй частьнуудта, мүн тулалдаанда хабаадалсажа байһан сэрэгэй частьнуудта ошожо, өөһэдынгөө бэлиг шадабарие харуулдаг, харата муухай дайсадые бута һамна сохихыень уряалдаг байгаа.

Өөрынгөө арюун һайхан үүргэтэй харюусалгата зорилгые манай республикын медицинын албан эмжалтатайгаар дүүргээ. Буряад орондо байгуулагдаһан госпитальнууд эмхи гуримтайгаар, үнэн сэхээр хүдэлбэ. Дайнда шархатаһан сэрэгшэд эндэ зохистой эдеэ хоолоор хангагдажа, түргэн эдэгэжэ һайн болохоор эмнэлгын аша туһада хүртэдэг һэн.

Дайнай жэлнүүдтэ ажалай габьяа гаргаһан республикын промышленностиин, транспортын, хүдөө ажахын 240 гаран хүдэлмэришэд орден, медальнуудаар шагнагданхай. «1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ габьяата ажалай түлөө» гэһэн медальда 70 мянга гаран хүн хүртэһэн байна.

Иигэжэ Буряадай автономито республикын бүхы хүн зон—үхибүүдһээ эхилээд үбгэд, хүгшэд хүрэтэрөө фронтдо, Эхэ орондоо али болохо аша туһа хүргэхын түлөө эсэшэ сусашагүйгөөр ажаллаһан, агууехэ Илалтада өөһэдынгөө хубитые оруулһан габьяата намтартай.

Ю. БОЛДОНОВ,
КПСС-эй обкомой лектор.

Социалис байгуулалтада манай түй[…]ан амжалтанууд, фашизмые һамна […]а сохижо түйлаһан түүхэтэ Илалта, […]етскэ Союзай бүхы нацинууд ба арад […]эһэтэдэй һалбаран хүгжэлгэ—арадуу[…] сүлөөрэлгын тэмсэлдэ хүсэтэ эрхэ […]эсэл болоһон байна.

Ю. В. АНДРОПОВ.

…СЭГЫН ЭТИГЭЛ

…занай' районой Баргажа… һууринай Радна Малаг… Эсэгэ ороноо хамгаал… ехэ дайнай эхилтэр …нютагтаа хүдэлһэн юм. … үбэлэй һарануудые … тайга соогуур агнажа …даг бэлэй. Эрхим ан… тула мэргэн шадаба… холо ойгуур суурхадаг … булга гү, али хэрмэ …даа, заатагүй толгой … тудахые оролдодог һэн. … олзоборилогдоһон ан…һан дээдэ шанарай тэм…ээр тушаагдадаг һэн … ангуушадай тай… бусажа ерэхэдэнь … Малагшановай ганзага …һаа баян байдаг

… бүлэдэ түрэһэн хадаа … хара багаһаа ажалда …эй һэн. Гэбэшье Мо…ой бүлын 13 үхи… оройдоол 7-ниинь үлэ… дээрэ гараһан юм. … оной сентябрь һарада … Малагшанов Улаан Ар… албанда татагдаа һэн. … полкдо хоёр һарын … һуралсал гараа. Оноб… мэргэнээр буудаха ша… хараада абтажа, …нуудай командын бү… оруулагдаһан юм. … оной январь һарада бу… сэрэгшэ Баруун фрон… байлдаанда орожо, туда… түулгэн һомонуудаар … хороожол мэдээ … Москва шадархи байлдаа… эхилээд алдар нэрээ …ужа захалһан юм. Эн…лоһон тулалдаануудта …һанай түлөө Улаан Одо… орденоор шагнагдаа бэ…

… ондо младша сержант …шанов пулеметно отде… командираар томи… Үнинэй ангуушан дү… тулалдаануудта хатуужан, … дайнай үеые бодотоор … тааруу зүб шиидхэ…нуудые абажа һураа. Бо…отой, һүбэлгэн ухаатай … дахинаа Улаан Одо… орденоор шагнагдан ур…лагдаһан юм. Сэрэгшын … Солын III шатын орден … зоригыень гэршэлээ. … нийслэл хото Буда… сүлөөлгын үедэ гар… баатаршалгань үндэ… сэгнэгдээ һэн. Дайшал… Улаан Тугай орден үбсүүн… ллраа бэлэй. Юрын сэ… үсөөн лэ ушарта иимэ … хүртэдэг байһан гэ…дэнэбди.

… бүлынхидтөө, эсэгэдээ—…шан Модосоевто, эгэшэ, … энэрхы энхэрэлээ … бэшэгүүдые Радна …шанов эльгээдэг байгаа. … хүдэлмэрилэгшэдэй …дадлаар, ажал хэрэгүү… һонирходог, өөр тухай… дайшалхы нүхэд тухайгаа …тойгоор бэшэдэг һэн. … ябаһан газарайнгаа … уларил, байгаалиин он…нууд тухай хөөрэхэ … бэлэй. Шэрүүн хатуу … Сибириин хүбүүндэ … һонирхолтой бай… гайхалгүй ха юм. Жэ…, 1944 оной июлиин 16-да эгэшэ Сэндэмэдээ иигэжэ бэшээ һэн: «Дайсан харатай байна даа. Хэхэ даабарияа, уялгаяа дүүргээд лэ ябанаб даа. Украинада, Крымдэ гоё гэээшэнь. Сливэ, яблока, үрэ жэмэстэ саад һэгшысэ һалбарна. Теэд иимэ үзэсхэлэн газарые дайсанай гэшхэжэ һандаргаһаниинь харатай. Нютагни һанагдана даа. Өндоо газарай хэдышье гоё һаань, өөрын тоонто эльгэтэйл гүб даа...».

Радна Малагшанов бэшэгүүд соогоо түрэл түтимдөө дайнай хүшэр хүндэ тала тухай юрэдөө дурдадаггүй һэн. Һанааень зобоохогүй гэдэг һэн бэзэ, хоёрдохёор ямаршье бэрхэшээлһээ тунхарихагүй хүн байгаа бшуу. Саг үргэлжэ нютагайнгаа хүн зоной бэеын элүүрээр һонирходог, ямар гасалан бэрхэшээл ушарнаб гэжэ асуудаг, зүбшэл заабари үгэдэг һэн. Илангаяа дүү басаган Федосидоо олон бэшэгүүдые эльгээдэг, тэрээн тухайгаа һанаагаа зободог байһан юм. Һүүлшынь бэшэг Венгриһээ ерээ һэн: «Дайсадые гамгүйгөөр сохинобди. Венгриин газар дайда сүлөө һайхан байг лэ. Газар бүхэнэй хүн зон дайнда дурагүйл юм байна даа. Амгалан байһайбди, үхибүүдээ үндылгэһэйбди гэһэн хүсэлтэйл даа. Бишье хүбшэ тайгадаа бусажа, баабгайгаа, булга, хэрмэеэ дахажа жаргаһайб гэжэ һананхайб. Таанарни һайн байгты, дайн удангүй дүүрэхэ. Уулзаха саг хүрэтэр баяртай. Радна».

Эрэлхэг сэрэгшэн, энэрхы сэдьхэлтэй Радна эсэгынгээ—Малагшан Модосоевой эгээл дуратай хүбүүниинь байһан юм. 83-тай болоторoo ажаһуухадаа, Малагшан Модосоев хайрата хүбүүнэйнгээ бусажа ерэхыень саг үргэлжэ хүлеэһээр бэлэй. Эсэгын энэ найдал бэелээгүй, гэбэшье хүбүүнэйнгээ түрэл арадайнгаа нэрые нэрлүүлхээр баатаршалгата зам гаталһандань батаар этигээ бэлэй.

О. ЦЫБИКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Р. Малагшанов.

Р. АБИДУЕВАЙ зураг.

СОВЕТ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй байгуулагдаһаар 65 жэлэй ойдо, мүн Илалтын үдэртэ зорюулагдаһан уулзалга «Байгал» журналай редакцида үнгэргэгдэһэн байна.

Агууехэ Илалтын үдэрэй урда тээ редакцида түрүүшынхеэ эмхидхэгдэһэн уулзалгада летчик-фронтовигууд, Улаан-Үдын аэроклубай курсантнууд ябаһан ба дайнай ветеранууд хабаадалсажа, фашистнуудтай хайшан гэжэ дайлалдаһан, дайшалхы нүхэдэйнгөө харуулһан баатаршалганууд тухай һонирхолтой хөөрөө дэлгэһэн байна. Мүнөө эндэ тэрэ уулзалгаһаа бэшэгдэһэн корреспонденци толилнобди.

Дайнай эхилһэн түрүүшын үдэрһөө манай республикын олон арбаад мянган хүн фронт дээрэ дайлалдажа гараһан байна. Тэдэнэй дунда эрэлхэг зоригтой авиаторнуудай харуулһан габьяа, баатаршалгань аргагүй ехэ гээшэ. Буряадай комсомолоор хүмүүжүүлэгдэһэн Улаан-Үдын аэроклубта һураһан Петр Харитоновой харуулһан баатаршалгые мэдэхэгүй хүн тэрэ үедэ байгаагүй. Летчик-истребитель Харитонов революциин үлгы — Ленинград хотые хамгаалхаяа фашис летчигүүдай урдаһаа агаарта ниидэн гараһан юм. Нютагаймнай хүбүүн агаарай тулалдаанай үедэ һомонуудайнгаа дууһахадань, дайсанай «Юнкерс» самолет хүсэжэ, пропеллерээрээ һүүлыень таһа сохиһон. Энэ баатаршалгынгаа түлөө Петр Харитонов Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байгаа. Дайнай дүүрэтэр тэрэ дайшалхы 180 ниидэлгэ хэһэн, тиихэдэ дайсанай үшөө нэгэ самолет мүргэжэ, түрүүшынгээ баатаршалгые дабтаа һэн. Мүн нүхэр Харитоновтой нэгэ курсада суг һуралсаһан Василий Михалев дайсанай 26 самолет унагааһан. Улаан-Үдэдэ хүмүүжэһэн нүгөөдэ баатар — Григорий Асеев холын хойто Заполярида алба хэжэ байхадаа дайсанай транспорт далай соо шэнгээһэн юм. Летчик Асеевэй самолет дайсанай харуулай кораблиин һомондо тудагдахадаа, дүрэжэ эхилһэн байгаа. Тэрээнтэй суггаа ябаһан Сыромятников, Скпаров гэгшэд дары түргэн шиидхэбэри абажа, дайсанай ашаанай томо транспортые уһанда шэнгээжэ, өөһэдөө баатарай үхэлөөр унаһан байгаа. Энээнэйнгээ түлөө эдэ гурбан Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн. Мүн Улаан-Үдын аэроклубта һуража, самолет жолоодохо эрхэ абаһан Борис Быстрых дайшалхы 188 ниидэлгэ дайсанай тала руу хэһэн намтартай. Бабушкин хотодо

БҮРГЭДҮҮД БЭЛЭЙБДИ

түрэһэн гвардеец Быстрых Сталинградтахи байлдаанай гал дүлэн соогуур ами наһаяа үгэһэн байха юм. Эдэ бүгэдэһөө тобшолол хэхэдэ, фашис эзэмдэгшэдтэй, япон милитаристнуудтай болоһон дайн байлдаануудта хабаадаһан нютагаймнай олон хүбүүд, басагад эрэлхэг зориг баатаршалгануудые харуулһан байха юм.

Улаан-Үдын аэроклуб летчигүүдые бэлдэхэ талаар ехэ ажал ябуулга хэһэн байна. Эндэ һуража гараһан летчигүүд Л. А. Убеев, Л. С. Петинов, Д. И. Таболин, П. А. Федотов, В. Е. Петров, Д. Д. Аносов, Б. Ф. Зонхоев болон бусад Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ эрэлхэг зоригтойгоор дайлалдажа ерэһэн байха юм. Һүүлдэнь эдэнэр Улаан-Үдын авиапредприятида хүдэлхэдөө арадай ажахын ашаа болон пассажирнуудые зөөлсэжэ гараһан, баян дүршэлөө залуу үетэндэ дамжуулжа үгэхэ хэрэгтэ ехэ хубитаяа оруулалсажа ябадаг гээшэ.

Уулзалгада хабаадаһан дайнай ветеранууд — летчигүүд дайнай гал дүлэн соогуур суггаа алба хэһэн нүхэд болон Советскэ Союзда интернациональна туһаламжа үзүүлһэн хариин оронуудай летчигүүдай баатаршалга тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгөө. Жэшээнь, дайнай жэлнүүдтэ 18-дахи гвардейскэ авиационно полкдо алба хэһэн, мүнөө Улаан-Үдын авиапредприятида ажалладаг Е. М. Стулевой хөөрөөн сугларгашадые ехэтэ һонирхуулба.

— 1943 оной апрелиин нэгэнэй үдэр баруун фронтын агаарай нэгэдэхи армиин сэрэгшэдтэй суг Францин «Нормандия» гэжэ эскадрилиин летчигүүд түрүүшынхеэ дайнда оролсоо һэн. Абаһаар эдэнэр 14 летчик, 58 механигые совет-герман фронтдо өөһэдын самоледтойгоор эльгээгээ бэлэй, — гээд Ермил Михеевич хөөрөөгөө эхилнэ. — Удаань эдэнэр зуугаад летчигүүдые эльгээһэн. «Нормандия—Неман» полкын летчигүүдай шэн габьяа тухай хэблэлдэ яһала бэшэгдэһэн гээшэ. Зүгөөр Францины летчигүүдтай суг манай Буряад ороной летчигүүдай агаарай тулалдаанда хабаадаһан тухай үсөөн хүн мэдэнэ. Франциин патриодуудтай манай республикын 25 сэрэгшэд дайнай жэлнүүдтэ хамта ябажа, фашис эзэмдэгшэдһээ манай Эхэ ороной хото городуудые сүлөөлэлсэһэн гээшэбди. Тэдэнэй табаниинь Улаан-Үдэ хотоһоо ошоһон байгаабди. Француз летчигүүд ород хэлэ ехэ түргөөр шудалаа һэн. Тэдэнэр эрэлхэг зоригтой, айха һүрдэхые мэдэхэгүй хүбүүд бэлэй. Эндэ нэгэ жэшээ дурдажа хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Летчик Де-Сейн гэгшын самолет агаарта эбдэрһэн байгаа. Самоледоо орхихо гэхэдэнь, парашютгүй ород механик Белозуб хойнонь һуужа ябаһан. Энэ ушарта тэрэ француз летчик ород нүхэрөө орхингүй, хоюулаа наһа бараһан юм. «Таанар — ёһотойл ханинар гээшэт» — гэжэ тэдэнэр бидэн тушаа хэлэдэг бэлэй.

Дайнай хатуу, шэрүүн жэлнүүдтэ эгэршэгүй зоригтойгоор огторгойн үндэрөөр ниидэһэн харсаганууд, бүргэдүүд гүүлжэ ябаһан манай полкын ветеранууд фашистнуудые даралсаһан француз патриодуудтай суг алба хэһэн он жэлнүүдээ мүнөөдэр хүрэтэр мартангүй, тэдэнэйнгээ аша габьяае һанан дурсан ябадаг гээшэбди.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа): летчик-бомбардировщик С. М. Тарасов, механик А. Д. Царев, радист З. И. Тюрина, агаарай стрелок Ю. В. Абросимов, инженер Д. И. Волков, холо ниидэдэг онгосын командир Б-Г. Ц. Цыденов, штурман М. С. Хамахаев...

А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

АХА ДҮҮНЭРЭЙ ГАБЬЯА

«Дайшалхы машинын экипаж» гэһэн үгэнүүдые дуулахадаа, саг дары үнгэрһэн үе саг сэдьхэлдээ һэргээдэгби. Аха дүү Козулинуудай дүрэ шарай нюдэндэм харагдахадал гэдэг. Эдэнэр Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда баатарай үхэлөөр унаһан юм.

...Баргажан нютагта ажаһуудаг Егор Иванович Козулинай бүлые һайн мэдэдэг һэм. Илангаяа ехэ хүбүүн Ивантайнь дүтын анда нүхэд бэлэйбди. Үүрэгэй таряашан залуушуулай һургуулида суггаа һураха золтой байгааб. Гурбан хүбүүд — Иван Козулин, Иннокентий Жеравин, мүн би Үүрэгтэ Владимир Парфентьевич Толстихинайда байжа, һургуулида ябадаг һэмди. Хэшээлнүүдтээ суггаа бэлдэдэг, хоорондоо зүбшэн хэлсэдэг бэлэйбди.

Иван хүн зонтой ниилэсэтэй, юрын абари зантай һэн. Ехэл оролдосотойгоор, ханамжатайгаар һурадаг, сүлөө сагаа һургуулиин мэдэлэй моридой хажууда үнгэргэдэг шуналтай байһан юм. Тэдэнээ хооллуулха, харууһалха, юрэдөөл үхибүү бөөмэйлһэндэл энхэрдэг һэн. Бидэ энээндэнь гайхалдадаг бэлэйбди. Хаа-яа болоод колхозой бааза ябашаха. Тиихэдээ нөөхил моридоо тойрожо, үһэ дэлһыень һамнажа, эльбэжэ байха.

Гэхэһээ гадна, Иван уран шадабаритай бэлэй. Шарга, тэргэ дархалжархиха. Ехэл нэтэрүү, оролдосо гаргадаг һэн. Хомууд нэгэтэ хэһыень һананаб. Унтаха нойроо мартаад, мүлиһэн, гоёоһон, шэмэглэһэн гээшэнь—бүхы шадабаряа гаргаа. Ёһотойл дурасхаалай бэлэг гэхээр бүтээл болоо һэн. Тиимэһээл ажалда дуршэлэйнгөө талаар маанадһаа һураггүй шадалтай һэн. Манһаа холо аха мэтээр һанагдадаг бэлэй. Полидо газар хахалһанайнь гү, али бусадшье бар хүсэнэй ажал хэһэнэйнь удаа Иваниие танихаар бэшэ шэнги һэн: тэнюун номгон шарайнь гансата һэргэжэ, һайхан энеэбхилэл шарайень бүри сэбэр болгодог һэн. Ажалаар ёһотойл ханадаг байгаа ха юм.

Теэд Иван саашаа һураха аргагүйдөө. Гартаа һүхэ, харуул, хюрөө абажа, дүрбэн бишыхан дүүнэрээ, түрэлхидөө тэдхэлсэхэ гэжэ шиидээ һэн.

1938 ондо Иван Улаан Армиин албанда татагдаа. Жэл үнгэрһэнэй удаа бишье мордоо һэм. 1940 оной һүүл багаар Алас-Дурна зүгтэ армиин сэрэгшэдэй һуралсалай үедэ Ивантай гэнтэ уулзашоо бэлэйб. Офицер болонхой ябаа. Харин тиихэдэнь би полковой танкова һургуулиин курсант һэм. Танкодром дээрэ Иван намайе түрүүлэн обёороод, хажуудам гүйжэ ерээ. Нэрэ зэргээрээ ахалагша хүнтэй ушархадаа, бага зэргэ тээлмэрдээд абаа хэбэртэйб. Гэбэшье урданайм танил нүхэр нөөхил юрын жиирэй ёһоор намтаяа мэндэшэлдэн хөөрэлдэшэбэ. Багахан голой эрьедэ ошожо һуубабди. Түрэл нютагаа—ой тайгата хизаараа дурсан, дүтынгээ хүнүүдые, танилнуудаа дурсаа бэлэйбди. «Дэлхэй гээшэ уудам, ужам байна даа. Ямаршье газарта нүхэд... Гэбэшье Баргажан голни, багымни нүхэд юунһээшье үлүүгээр һанагдадаг. Тоонто нютаг татасатай байна даа»... гээд хэлэхэдэнь, гунигай һүүдэр нюурыень хушаадхёо һэн. Хахасалган дээрээ эрхэтэнэй, сэрэгшэнэй уялга тухай һануулга хэһэндэл хөөрэбэ. Баримтануудые дурдаба. «Гайхалтай. Иимэ ойлгосотой юумые тайлбарилхадаа яанаб?» гэжэ тиихэдэ бодоо һэм. Харин һүүлдэ, дайнай үедэ офицер Иван Козулинай хэлэһэн үгэнүүд саг үргэлжэ ухаандам эрьен ерэжэ, «Иван Егорович, сэсэн һонор ухаатай хүн байкаш!» гэжэ гарыень шангаар адхаха дурам хүрөө бэлэй.

Алас-Дурна зүгэй Армиин танкова соединенинүүдэй дундаһаа гурбан аха дүүнэр Козулинуудай экипаж жэшээтэ гэжэ шалгаржа, холо ойгуур мэдээжэ болоо һэн. Дивизионно газетын хуудаһануудһаа нютагайнгаа хүбүүдэй эрхимээр алба хэжэ ябаһан тухай ходо уншадаг байгааб.

1941 оной август һарада Сибириин түлөөлэгшэдһөө бүридэһэн сэрэгэй соединенинүүд баруун зүг тээшэ мордоһон юм. Аха дүүнэр Козулинууд фронтовигуудай бүридэлдэ мүн лэ оролсоо һэн. Газетэнүүд соо толилогдоһон мэдээсэлнүүд соохоо аха дүү Козулинууд дайшалхы байдалай эрилтын ёһоор мүнөө ондо ондоо экипажда дайлалдана гэжэ ойлгоо бэлэйб. Гэбэшье хүн бүхэниинь алдар нэрэеэ нэрлүүлээ. Түрэл арадайнгаа урда уялгаяа мэдэрхынгээ, һэшхэл зоригой талаар аха дүүнэр тон адлинууд һэн. Тиимэһээл олон лэ сэрэгшэд эдэнэртэ адли байхые хүсэдэг байгаа бшуу. Дайсание заатагүй илаха гэһэн дүлэтэ эрмэлзэл хүн бүхэниинь хүтэлдэг байгаа.

Һүүлшынгээ амин хүрэтэр Козулинууд үнэн сахяэр дайлалдаа. 1941 оной декабрьда Алексей Козулин дайсанай һомондо дайруулан, баатарай үхэлөөр унаһан юм. 1942 оной февральда Александр Козулин ами наһаяа алдан унаа. Иванай гашуудал ехэ һэн. Дүүнэрэйнгээ түлөө үһөөгөө абаха гэһэн дайсадые үзэн ядалгын мэдэрэл досоонь орьёлон байгаа.

«Хайрата түрэлхидни! Ээлжээтэ байлдаанһаа ерээд, бэшэгыетнай абажа уншабаб. Хажуудаханам снарядууд, минэнүүд тэһэрнэ, һомонууд эшхэрэлдэнэ. Хэзээ болотор энэ үргэлжэлхэб? Хэзээшье болотор үргэлжэлөө һаань, амиды сагтаа гитлеровецүүдые хайра гамгүй сохихоб. Дүүнэрэйнгөө түлөө, Эхэ оронойнгоо түлөө, тавнадай—түрэлхидэйнгөө түлөө...

Иван».

1942 ондо Иван иимэ удхатай бэшэг Баргажан эльгээгээ һэн.

Аха дүү Козулинууд Ржев—Калинин гэһэн дайшалхы замаар дабшахадаа, баатарлиг габьяагай үльгэр жэшээ харуулһан юм. Тэдэнэй баатаршалга маниие, амиды мэндэ ажаһуугшадые олон юумэндэ уялгална бшуу.

Коммунист, танкова ротын командир Иван Егорович Козулин 1942 оной июнь һарада шанга добтолгонуудай үедэ эрэлхэг зоригтойшуулай үхэлөөр унаа һэн.

Холын Баргажан нютагай Козулинтанай бүлэдэ фронтһоо гурбадахи гашуудалта мэдээсэл ерээ бэлэй:

«Лейтенант И. Е. Козулин эрхим командирнуудай нэгэн байгаа. Тэрэ фашис булимтарагшадтай тэмсэлдэ сухариха гээшые мэдэдэггүй һэн. Офицер Козулинай танкнууд дайсадые һүрдөөн айлгадаг хүсэн байһан юм. Эхэ оронойнгоо үнэн сэхэ патриот И. Е. Козулин сэрэгшэдые хүмүүжүүлхэдээ, тулалдаан, байлдаануудта элсүүлэн уряалхадаа шадабаритай бэрхэ байһанаа харуулаа. Бидэ, сэрэгшэд ба командирнууд, дайшалхы нүхэрэйнгөө түлөө, нэгэшье фашистые газар дээрэ үлөөхэгүйн тула дайлалдахаар тангаригланабди».

Аха дүү Козулинуудай дайшалхы нүхэд энэ тангаригаа дүүргээ. Илалтын салют түби дэлхэйе доһолгоо. Фашис Германиин хархис хүсэнүүдые һүнөөн сохилгодо габьяа баатаршалга гаргажа, ами наһантаяа хахасаһан сэрэгшэд тухай нангин дурасхаал арадай сэдьхэлдэ мүхэшэгүй зула мэтэ мүнхэрөө бшуу.

В. МЕНЬШИКОВ,
партиин, дайнай ветеран.

ЭХЭ НЮТАГАЙ ЗАХЯА

Иннокентиин фронтдо мордоходо нютагаархидынь, гол уһаниинь илалта түйлажа ерэхыень заяажа байһандал үдэшөө һэн. Түрэлхид, аха, эгэшэ, дүүнэр амар мэндэ бусахыень үреэгээ бэлэй. Байлдаанай тооһотой харгынуудаар хэды алхалбашье, олон ондоо газарнуудые үзэбэшье, түрэл Тараса нютагынь зүрхэндэнь илангаяа дүтэ һэн. Хахасалгын энэ үдэрые Иннокентий Батлаев мартангүй һанажа ябадаг.

Буряадай АССР-эй һургуулиин габьяата багша И. П. Батлаев наһанайнгаа амаралтада гарабашье, хүдэлһэн зандаа. Эдиршүүдтэй, залуушуултай уулзажа, Эхэ оронойнгоо хуби заяанай шиидхэгдэхэ үеын хатуу жэлнүүдые дурсадаг зантай.

Сэрэгэй үеын материалнуудые анхаран уншая. Иннокентий Петрович Батлаев тухай иигэжэ бэшэгдэнхэй: «1-дэхи Украинска фронтын 5-дахи армиин 287-дохи стрелково полкын 6-дахи ротын командир, гвардиин лейтенант И. Батлаев байлдаанда дахинаа шалгарба. Өөрынгөө рототой 1944 оной август һарада Висла мүрэниие гаталжа, Сандомир городто ороо. Дайшалхы байдалые зүбөөр сэгнэн ойлгоһоной удаа шанга добтолгонуудые эмхидхэжэ, зуугаад гитлеровецүүдые плендэ абаа. Нүгөөдэ байлдаанда Батлаев арбаад фашистые хорооһон байна».

Батлаевай алба хэдэг соединениин сэрэгшэд Германиин зүүн урда хилэ дээрэ дайсанай бүхэлэлгые сүмэ сохиһоной удаа Крайцбург, Розенберг хотонуудые эзэлээ һэн. Энээнэй түлөө тус соединени Верховно Главнокомандалагшын захиралтаар баяр баясхаланда хүртэһэн, олон сэрэгшэд орден, медальнуудаар шагнагдаһан байна.

— Тэрэ үедэ би Батлаевай алба хэдэг 287-дохи гвардейскэ стрелково полкын командир байһан хүм. Манай Улаан Тугта полкдо, гвардиин лейтенант Батлаев хүндэтэй һэн. Тэрэнэй жэшээтэ журам, даабаряа саг сооньдүүргэдэгынь бусад сэрэгшэд болон командирнуудта үльгэр жэшээ болодог бэлэй. Болбосорол гэгээрэлтэй, партиин гэшүүн Иннокентий Батлаев ротынгоо сэрэгшэдэй дунда өөрын хүн байгаа. Тиихэдээ залуушье, наһажаапшье хүнтэйнь үгээ ойлголсожо ядадаггүй һэн,— гэжэ мүнөө отставкада гараһан полковник А. Еремин хөөрэһэн юм.

1945 оной хабар һэн. Дайсаниие өөрынь газар дээгүүр намнахадаа, гвардейскэ дивизи Одер, Эльбэ мүрэнүүд шадархи олон һуурин, хотонуудые эзэлээ юм. 287-дохи стрелково полк хабарай харалган һүни — мартын 27-до урагшаа һуга гаража, Штрелен хотодо ороо һэн. Берлиниие бусад городуудтай холбодог харгынуудые хааха абаһан байна. Уданшьегүй Нейсе гол дээрэ булимтарагшад бута сохигдон, шархяа хатаагаа.

Штрелен хото шадар фашистнууд үндэр газар шэлэжэ, бүхэлэлтэ хэжэ хороо. Артиллерийскэ бэлэдхэлтэй отрядууд тиишэ эльгээгдээ. Тэрэ тоодо Батлаевай командалдаг отряд энэ даабари дүүргэлгэдэ хабаадалсаа юм.

Үүр сайха үеэр Батлаев ротоёо заагдаһан газарта нюусаар абаашаад байгаа. Ойр тойрон хон-жэн. Гэнтэ зүүн тээһээ, дүтын гүбээгэй саанаһаа немец сэрэгшэд харагдаба. Батлаев түрүүлэн ябагшада һэмээхэн шэбэнэбэ: «Саашань дамжуула, фрицүүд унхидажа болохо, нэримжэтэй байгты. Буудажа болохогүй. Дүтэлүүлэд гэе».

Гэнтэ һөөг бургааһан соо зурыһан бишыхан зүргэ обёоржорхибо. «Энэ зүргөөр ошоод, дайсадые ара талаһаань сохёо һаа, ямар хаб?» гэһэн бодолой сахилгаан түргөөр сорьёхотой сасуу сэрэгшэдээ хубаарилан табиба. Тиин саг дары гранатанууд, винтовко, автомадууд наяржа мэдэбэ. Хэдэн часай туршада үргэлжэлһэн энэ тулалдаанда Батлаевай ротынхид илажа гараа.

Саг дары зүб шиидхэбэри абажа, дайсаниие һүнөөн дараһан ротын командир Батлаев дайшалхы Улаан Тугай орденоор шагнагдаа юм.

Уярал гажарал хоёрые нэгэдүүлһэн Илалтын тэрэ хабар наһандань хэзээдэшье мартагдашагүй юм.

П. БОРЬКИН.

ЗОЛ ЖАРГАЛ АСАРҺАН ҮДЭР

Агуухэ Илалтын үдэр... Совет бүлэ бүхэн, бүхы совет арад, түрүү үзэл бодолтой дэлхэйн хүн түрэлтэн энэ агуухэ һайндэрые 38-дахи жэлээ тэмдэглэжэ байна. Энэ ехэ үдэр үйлсэ, талмайнуудта хаа хаанагүй «дарниин үнэр анхилуулһан Илалтын үдэр, нюдэндөө нулимса мэлмэрүүлһэн энэ һайндэр» гэһэн үгэнүүдтэй дууе багахан үхибүүдһээ эхилээд, буурал сагаан толгойтой наһажаал хүнүүд хүрэтэр дууладаг юм.

1418 үдэр үргэлжэлһэн Эсэгэ ороноо хамгаалгын агуухэ дайнай үедэ Буряад ороной 120 мянга гаран хүбүүд, басагад эрэлхэг зоригтойгоор хабаадалсаһан габьятай, шуһата шанга байлдаануудта баатаршалга харуулһан буряад оронойхимнай 35 хүбүүдтэ Советскэ Союзай Геройн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдоһон байна.

Энэ нарата һайхан, сэлмэг дулаахан үглөөгүүр Улаан-Үдэ хотын Советскэ районой ажалай болон дайнай ветеранууд, заводуудай хүдэлмэрилэд, студентнэр, һурагшад Соведүүдэй талмай дээрэ олоорсо сугларба. «Һайндэрөөр!», «Һайндэрөөр амаршалнаб!» гэһэн үгэнүүд, дайнай үеын дуунууд, хүхюун зугаа, хөөрэлдөөн хүсэтэ долгиной эбхэрһэндэл зэдэлэн дуулдана.

Илалтын үдэртэ зорюулагдаһан митинг-жагсаалда хабаадагшадай колонно Илалтын проспектдэхи хүшөө тээшэ гараба. Колоннын толгойдо КПСС-эй райкомой ба райгүйсэдкомой, предприятинуудай, эмхи зургаануудай болон пионерскэ дружинануудай тугууд һүр жабхалантайгаар намилзана. Удаань, наранай гэрэлдэ ялалзуулһан сээжэдээ дүүрэн орден, медальнуудтай дайнай ветерануудай жагсаал. Энэ һүр жабхаланта жагсаалай түрүү зэргэдэ Сталинградтахи байлдаануудта хабаадагша Алексей Вельяминович Маненков, япон самурайнуудые дарагша Эрдэни Цыренович Бадмаев, Москвае хамгаалгын байлдаануудта хабаадагша Юндун Очирович Жамбалов, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай II шатын хоёр орденой кавалер Александр Григорьевич Наумов гэгшэд нэгэ жэгдээр алхална. Һүүлээрнь ажалша коллективүүдэй түлөөлэгшэд, эдир армеецүүд, пионернүүд, студентнэр ябана. Колоннын дунда оркестр болон горнист, барабанщигууд дуунуудаа үйлсөөр дүүрэн зэдэлүүлнэ. Митинг-жагсаалда хабаадагшад хүшөөгэй дэргэдэ хүрэжэ ерэбэ.

Илалтын үдэрэй 38-дахи ойн баярта зорюулагдаһан Советскэ районой олониитын митинг-жагсаалые КПСС-эй Советскэ райкомой нэгэдэхи секретарь **В. Н. Башкеевэй** нээһэнэй удаа, оркестр СССР-эй гимные гүйсэдхэбэ.

— Хүндэтэ нүхэдүүд! Агуухэ Октябриин Эхэ орон — Совет орон хархис фашистнуудые һамна бута сохилгодо гол хүсэн байгаа,— гэжэ КПСС-эй Советскэ райкомой секретарь **П. П. Ефимов** үгэеэ эхилнэ. — Тэрэ шанга үедэ манай түрэл Коммунис парти зэбсэгтэ хүсэнүүдээ, арад зоноо зүбөөр хүтэлбэрилжэ, энэ агуухэ Илалтын үдэрые дүтэлүүлээ һэн. Манай совет арад бүгэдөөрөө фронт дээрэ, тылдэ баатарлиг габьяа харуулаа. Буряадай хүбүүд Б. Б. Борсоев, И. В. Балдынов, Д. Ж. Жанаев, П. Т. Харитонов, Ж. Е. Тулаев, болон бусадай нэрэнүүдые арад зомнай хэтэ мүнхэдөө һанажа ябаха. Мүнөө уласхоорондын оршон байдалые империалис оронуудай, илангаяа США-гай захиргаанай «оролдо гоор» улам шахардуу болгожо, ядерна дайнай түсэбүүдые табижа байхада, бидэ ажал хэрэгүүдээ улам эршэлхэ ёһотойбди. Бидэнэй һайнаар ажаллаад байхада, манай ороной дайсадта харюу үгэхэ хүсэтэй, амгалан тайбан байхань лабтай. Энэ һайхан байдалай түлөө ами наһаяа үгэһэн хүн зондо алдар соло! Мүнөө тэдэнэй дурасхаалда нэгэ минута һүгэдэн байя, — гэбэ.

Эндэ сугларһан бүхы зон дайнда унаһан сэрэгшэдэй дурасхаалда зорюулжа, нэгэ минута дуугай зогсобод.

Удаань «Электромашина» заводой фрезеровщик **Ю. Н. Старовойтовто** үгэ үгтэбэ. Арад зомнай өөһэдынгөө ороной хүсэ ехэтэй байхын тула ажалай үндэр амжалтануудые туйладаг гэжэ тэрэ хэлэнэ. Энэ хэрэгтэ заводоймнай хубита бии. Майн 1-нэй һайндэрые угтуулһан социалис мүрысөөндэ урагшатай гараад, мүнөө түрэл республикынгаа 60 жэлэй ойе ажалай бэлэгүүдээр угтахын тула заводоймнай хүдэлмэришэд шармайн оролдожо байнхай. Нэгэдэхи кварталай дүнгөөр манай предприяти район соогоо нэгэдэхи һуури эзэлээ. Энэ манай илалта, ажалай илалта. Эхэ оромнай өөрыгөө хамгаалха хүсэтэ зэбсэгтэй юм.

Дайнай ветеран **А. Р. Болотов** үгэ хэлэхэдээ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ Буряадай республикын хүбүүд, басагадай фронт дээрэ шэн габьяатайгаар тулалдаһан тухай, тылдэ үлэһэн эхэнэрнүүдэй, наһажаал зонуудай, үхибүүдэй яажа Илалтын үдэрые дүтэлүүлһэн тухай хөөрэбэ. Үгынгөө түгэсхэлдэ хүн зон һэримжэтэй байгты, эб найрамдалай түлөө түрүү үзэл бодолтой хүн түрэлтэнтэй һаналаа нэгэдүүлжэ байгты гээд мэдүүлээ.

Советскэ районой комсомолшуудай зүгһөө Зүүн Сибириин технологическа институдай 3-дахи курсын студент **М. Булханов** үгэ хэлэбэ.

— Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөөгэй түлөө ами наһаяа үгэһэн, бидэнэй жаргалтай байдалай түлөө дайн сэрэгтэ ябаһан хүнүүдэй урда залуушуул доро дохинобди. Таанадай алдар со[illegible] шалые арьбадхажа [illegible] ябахабди. «1-дэхи [illegible] гэжэ Холбоото Шт[illegible] манай Эхэ орон ту[illegible] лээд байхада, бидэ [illegible] түрүүшын уряагаар [illegible] шанга сохилто хэхээр[illegible] ди. Хүндэтэ нүхэд, [illegible] дые һайндэрөөр а[illegible] жа, элүүр энхые, а[illegible] най амжалта хүсэ[illegible] гээд тэрэ үгэеэ түгэс[illegible].

Удаань Эсэгэ ороно[illegible] гаалгын дайнда унаһа[illegible] рэгшэдэй дурасхаал[illegible] шөө доро баглаа [illegible] гирляндинууд табигдаба[illegible] эй Гимнын аялга [illegible] митинг-жагсаал дүүр[illegible].

Тэрэнэй дүүрэбэш[illegible] зон хүшөөгэй дэргэд[illegible] зандаа байжа, «[illegible] Илалтын үдэрөөр» амаршалгын үгэнүүд [illegible] соностожо байгаа һэн.

Б. ДАМБАРИНЧИН[illegible]

манай [illegible]

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: [illegible] жагсаалда хабаадагша[illegible]

С. БАЛДУЕВАЙ [illegible]

ТАГНУУЛШАН КАРПОВАЙ „АМИДЫ ОЛЗОНУУД"

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай жэлнүүдтэ тэрэнние «сэрэгэй зүргэнүүдэй чемпион» гэжэ нэрлэдэг байһан юм. Үнэхөөрөөшье, дайсанай «хэлэ» Советскэ Союзай Герой Владимир Васильевич Карповһаа олоор барижа асарһан сэрэгэй тагнуулшадые олохонь бэрхэтэй.

Тэрэнэй ажабайдалда спортын ямар үүргэ дүүргэһэн тухай урдань тагнуулшан ябаһан, мүнөө Москвагай уран зохёолшодой эмхиин правлениин секретарь, «Новый мир» журналай ахамад редакторай орлогшо В. Карпов АПН-эй корреспондентдэ ингэжэ хөөрэбэ.

— Дайнай урда тээ би Ташкентдэ ажаһуудаг байгааб. Дунда Азидахи эгээл түрүүшын Пионернүүдэй ордон эндэ 1936 ондо нээгдэһэн юм. Бэшүүлжэ болоомоор кружогуудай ута список үүдэнэйн хажууда үлгэгдөө һэн. Ямар кружогууд бии гээшэ һэм: авиамодельнэ, драматическа, скульптурын... Гэнтэ «бокс» гэжэ богонихон үгэ уншажархибаб.

Юундэшьеб, мэдэдэггүйб, бокс хододоо миний анхарал татадаг, һонирхуулдаг һэн. Харин мүнөө Пионернүүдэй ордон намайе боксдо һурахыем урижа байба ха юм. Тус кружогто орохын тула нүхэр Джексондэ бэшүүлхэ хэрэгтэй һэн.

Сидней Лун Джексон... Энэ хүнэй намтар юрэ бусын, гайхамшаг юм. 1914 ондо США-гай чемпион болоһон энэ хүн нэгэтэ ринг дээрэ гараа бэртэжэ, ажаһууха зөөригүй үлэшэһэн байгаа. Хуби заяандань ушар тохёолдоходоо, Россида ерэһэн байжа, наһанайнгаа дүүрэтэр эндэмнай үлэһэн намтартай юм һэн. Революциин болоходо, тэрэ Дунда Азида байһан юм. Урдань чемпион байһан хүн улаан гвардеец болоод, шэнэ Россин түлөө шэн зоригтойгоор тэмсээ, удаань спорт хаадаг түрүүшын совет багшанарай нэгэн болоо бэлэй. Олон суута боксернуудые хурган хүмүүжүүлһэнэйнгээ түлөө һүүлдэнь Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаһан юм.

Джексонэй туһаламжаар би дунда шэгнүүртэй боксернууд сооһоо Дунда Азиин чемпион болооб, удаань сэрэгэй училищада һуража байхадаа, Дунда Азиин сэрэгэй округой чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэб. Энэмнай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай урдахана байгаа. Иимэл спортивна нэрэ зэргэнүүдтэй би Калининска фронтдо ерээб.

Уданшьегүй намайе полкын тагнуулшадай взводой командираар томилбод. Боксёройл дүршэлтэй байһан дээрэһээ иимэ тушаалда табигдаба ха юмбиб. Энээн тухай хөөрэхэ болоо һаа иимэ. Үбэлэй нэгэ һүни манай взвод харуулда байба. Саһан ороно, гэнтэ добтолходо аятай зохид саг һэн. Тэрэ дороо обёорон гэһэйм, манай окопууд тээшэ сагаан обоохойнууд дүтэлжэ ябаба. Тэдэ далдалалгын сагаан халаадуудые үмдэһэн фашис тагнуулшад байбал даа.

Фашистнууд обёорогдоһоноошье мэдээгүй мүлхинэд. Харин би булюу арга боломжоёо һамбаашалха гэжэ шиидэбэб. Блиндаж соо амаржа байһан сэрэгшэдые түргэхэн дуудабаб. Шууяагүйхэнөөр байлдаанда бэлдэбэбди. Харин фашистнуудай һүүлшынгээ шиндхэхы добтолго хэхэеэ бодоходонь, «Буудагты!» гээд захиржархибаб.

Байлдаанай үедэ бишье шунажа оробоб. Ринг дээрэ тулалдажа байһан хүнөө буланда оруулаад, уулзалгаяа илалта түгэс дүүргэхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа гаргажа байхадамнишье, иимэ ушарнууд тохёолдодог һэн. Окоп сооһоо һүрэжэ гараад, дайсаниие намнан гүйшэбэб. Нэгыень хүсөөд, шанга нюдаргаар унагаажархибаб. Хоёрдохинень намнажа хүсэбэб... Тэрэ һүни бидэ гурбан фашистые плендэ абабабди.

Полкын командованида энэ ушарай мэдэгдэхэдэнь, намайе штабта дуудаба. «Фашистые амидыгаар барихадаа бэрхэ байнаш. Тагнуулшан болоцни», — гээд командир захирба. Ингэжэл миний сэрэгэй хуби заяан шиидхэгдэһэн юм.

Дайшалхы нүхэдтэйгөө хамта олон янзын аюултай даабари дүүргэхэ ушар намда тохёолдоһон гээшэ. Теэд хододоо урагшатай һайнаар даабаряа дүүргэдэг һэмди гээд хэлэхагүйб. Дайнда ушар байдал хододоо аза талаангаар болодоггүй һэмнай. Теэд эндэ саг дары шиидхэбэри абаха спортивна заншал туһалдаг һэн. Энэ заншални нэгэнтэ бэшэ дайсанһаа агшан зуурашье урид шиидхэбэри абахадам туһалдаг байгаа.

Нэгэтэ дайсанай траншей соо тагнуулшад гитлеровецые амидыгаар пленде абахаар дээрэнь һүрэжэ буубад. Теэд шадагдабагүй: добтолһон хүнүүдэй гарһаа фашист мултаран гараад, нэгыень түлхижэрхибэ, нүгөөдыень шанга нюдаргаараа унагаажархёод, намда добтолжо ерэбэ. Намайе шаахаяа бэлдэжэ байхадань, би харюугай сохилтоор угтабаб. Дайсаншье мухарин унажа, бидэ «хэлэ» асараа һэмди. Миний боксёр бэшэ байһан һаа, тэрэ һүни юумэн хуу ондоогоор дүүрэжэ болохо һэн гэжэ һанагшаб.

Би дайшалхы нүхэдтэйгөө хамта 79 «хэлэ» барижа асарха хэрэгтэ хабаадаа һэм. Энэмнай үсөөн бэшэ. Теэд урагшатайшье, урагшагүйшье ушарай тохёолдоходо, «амиды үлэхэ гүб, али үгы гү?» гэһэн асуудал гарадаг бэлэй. Харин энэ асуудалай хэдэн арбаад дахин миний ашаа туһада шиидхэгдэһэнинь спортһоо, физическэ һайн бэлэдхэлтэй байһанһаамни дулдыдаа гэжэ хэлээ һаа ехэдүүлхэгүй байхаб.

1944 ондо намда Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо. Хэды дахин шархатаа һэм. Дайе Кенигсберг шадар дүүргээб. Дайнай һүүлээр 20 жэлдэ армида алба хээб. М. В. Фрунзиин нэрэмжэтэ академи дүүргээ һэм. Сэрэгэй албанда байхадаа, литератураар һонирходог, бэшэдэг байгааб, Москвагай М. Горькиин нэрэмжэтэ Литературна институдые заочноор дүүргээд, нэгэ хэды номуудые бэшээ һэм. Тэдэнэй геройнуудынь совет сэрэгшэд юм.

Редакциһаа: АПН-эй корреспондент Геннадий Манаков энэ хөөрэлдөөе 1980 оной апрельдэ хэһэн юм. Харин эдэ үдэрнүүдтэ В. В. Карповай бэшэһэн «Амидыгаар бариха» гэһэн романай удхаар найруулан буулгагдаһан олон серитэй фильм Түбэй телевидени харуулба. Фильм Одессын киностудида буулгагданхай. Энэ фильмые хаража һууха даа, манай алдарта совет сэрэгшэдэй баатар шэн зоригые гайхан, Агуухэ Илалтын үдэрнүүдтэ тэдэнэй алдар солыень дуудажа, бултанайнь нэрэнүүдые дурдан, баяр баясхалан хүргэнэбди.

Чимит-Рэгзэн **НАМЖИЛОВ**

СЕРГЕЙ ОРЕШКОВЭЙ СЭСЭРЛИГ СОО

Улаан-Үдын ЛВРЗ-гэй вагон хабсаралгын цехэй слесарь байһан Сергей Николаевич Орешков 1943 оной августын 16-да Харьковһаа холо бэшэ оршодог Васищево тосхон шадар дайсанай пулемёдые сээжэрээ халхалжа, Александр Матросовой агуухэ баатаршалгые дабтаһан юм.

Өөһэдынь дундаһаа тодорон гараһан Советскэ Союзай Герой С. Н. Орешковэй гэрэлтэ дурасхаалые мүнхэлжэ, ЛВРЗ-гэй хүдэлмэришэд соёлой болон амаралтын паркда тэрэнэй нэрые олгоо бэлэй.

Хүхэльбэ үндэрые
　　манай сэрэгшэдэй ээлхэ гэхэдэ,
Хүндэлэн харбаһан
　　пулемедой дүлэн урагшань табягүй.
Хүбүүнэй мүлхижэ,
　　дүтэлһөөр, гэнтэ бэеэрээ бүглэхэдэ,
Хүсэтэ добтолго
　　шэрүүдэһээр саашаа бури замхаагүй...
Сергей Орешков!
　　Одотой малгайншни газарта хиидэхэдэ,
Шэнинсын үнгэтэй
　　толгойншни зөөлэхэн шара үһэн
Эхэ нютагайнгаа
　　һэбшээндэ һүүлшынхеэ эрхэлһэндэл,
Эльбүүлэн, эльбүүлэн,
　　мүнш удаан хүдэлэн һэмбэлээ һэн.
Сэлмэг тэнгэрэнн
　　сэнхир гүнзэгые шэнгээһэв нюдэншни
Сэхэ зүүлжээ
　　холын зүг руу шэртэһэн зандаа—
Байгал далайгаа,
　　саһата Саяанаа энхэрһэн шэнги,
Баатарай янзаар
　　сабшалхаяа болишоод байгаал даа.
Ами табихадаа,
　　ашата буурал эжынгээ шарай
Альган дээрэхэнээ
　　анжаран тодоор үрдижэ харабаш.
Наташа нүхэршни
　　найматай үхиөө хүтэлөөд, арай
Наашаа дүтэлэн
　　гүйлдэжэ ябатараа амжабагүйл хаш...

Дайсанай галые
　　даран, саран, унтараан унахадаа,
Дайда нютагайнгаа
　　үглөөдэрэй нарые абаран аршалааш.
Энэ наранайнгаа
　　элшэ гэрэлээр шаруулан игаахадаа,
Эгүүрндэ мүнхэ
　　эды баян сэсэрлиг үргүүлжэ асарааш!
Эндэхи бригадынхид
　　өөрынгөө бүлэдэ шамайе абанхай,
Эршэтэй ажалаараа
　　урилдаанда ходо түрүүлжэ ябаһаар.
Эртэ үглөөндөө
　　шишье баһал хамсыгаа шаманхай,
Эрхэбэшэ ерээд
　　элитэ станогоо мушхалнаш абаһаар.
Сэсэрлиг соохи
　　сэхэ жэбжэгэр шэнэһэд, нарһадшье
Сэрэгэй жагсаалда
　　зогсоһон эрэшүүл шэнгеэр жэрылдэнэд.
Бүлеэн һэбшээгээр
　　оройень эльбэн гэхэдэнь халташье,
Бүгэдын хэрэгтэ
　　бэлэн байһанаа мэдүүлэн дохилдонод.
Агуухэ Эсэгэ
　　ороноо хамгаалгын дайнда унаһан
Алар гурбан зуун
　　ерэн зургаан заводойхинтнай
Баран сугларaад,
　　эдээн шэнгеэр бэеэ хүсэд зэһэн,
Байлдаанай захиралта
　　хүлеэн байна гү гээд һаналтай.

АЙЛШАДА[illegible]
ХАЛУУНААР УГТ[illegible]

ЯРОСЛАВЛЬ. Улаан-Баатарһаа ерэһэ[illegible] нинараа эндэхи хүн зо[illegible] һа хилээмээр угтаһан [illegible] Волго дээрэхи хотодо [illegible] голой Г. Нацагдоржи[illegible] рэмжэтэ Гүрэнэй д[illegible] театрай гастрольнууд [illegible] эхилээ. Монгол ба сов[illegible] торнуудай зохёолну[illegible] һүүлэй жэлнүүдтэ бай[illegible] даһан эрхим бүтээл[illegible] аха дүү ороной түрүү [illegible] лектив гастролиин үе[illegible] руулха юм.

Ороной түрүүцын [illegible] мүндэлһэн нютагта [illegible] искусствын ажал ябуул[illegible] харюу болгон, айл[illegible] ерээ.

Нёдондо Монголдо [illegible] гэргэгдэһэн совет [illegible] үдэрнүүдтэ хабаадаһан [illegible] лавлиин Ф. Г. Волковой [illegible] рэмжэтэ академическэ [illegible] рай артистнарые Улаа[illegible] тарай, бусад хотонууда[illegible] зон халуунаар угтаһан [illegible]

Аха дүү арадай [illegible] түлөөлэгшэд Волгын [illegible] дээрэ предприятинууд [illegible] барилгануудай ажалша[illegible] зохёохы интеллиген[illegible] уулзаха, ородой хото [illegible] эртэ урдын хүшөөну[illegible] танилсаха байна.

(ТАСС[illegible]

Хилын саанаһаа
ТАСС АПН

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ХУБИ ЗАЯАНАЙ ТҮЛӨӨ ЕХЭ ХАРЮУСАЛГА

ГДР-эй партийно-гүрэнэй делегациин Москвада хэһэн хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүдые, Кремль соо эмхидхэгдэһэн сайлалга дээрэ нүхэр Ю. В. Андроповой хэлэһэн үгэ дотор найруулагдаһан совет шэнэ эб найрамдалта үүсхэлнүүдые дэлхэйн олониитэ, хэблэл зүбшэн хэлсэжэ үргэлжэлһөөр. Советскэ Союз эб найрамдалай хуби заяанай түлөө ехэ харюусалгатай байһанаа элирхэйлэн харуулжа, эб найрамдалые сахин хамгаалхын, бэхижүүлхын, буу зэбсэгүүдые хуряахын, шахардуу шанга байдалые һулаэруулхын түлөө бүхы юумэ хэнэ гэжэ элдэб оронуудай политическэ ба ниитын элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшад, олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүд тэмдэглэнэ.

Шэнэ совет дурадхалнууд этигэл найдал түрүүлнэ гэжэ ООН-ой Генеральна секретарь **Х. Перес де Куэльяр** тэмдэглээ. Женевэдэ үнгэргэгдэжэ байһан совет-американ хөөрэлдөөнүүдтэ бүтэмжэтэй һайн үрэ дүнгүүдые Советскэ Союзай туйлаха хүсэлэнтэй байһые эдэ дурадхалнууд элирхэйлэн гэршэлээ гэжэ мэдүүлбэ.

ГДР-эй партийно-гүрэнэй делегациин Москвада хэһэн хөөрэлдөөнүүд ГДР-эй ба СССР-эй арадуудай аха дүү ёһоной хани барисаае, харилсаа холбооё саашадань бэхижүүлхын тула тон шухала удха шанартай байна гэжэ **«Нойес Дойчланд»** (ГДР) газетэ бэшэнэ. Нүхэр Ю. В. Андроповой найруулһан эб найрамдалта шэнэ үүсхэлнүүдые манай республика һайшаана. Кремль соо эмхидхэгдэһэн сайлалга дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин хэлэһэн үгэ социалис хани нэгэдэлтэ оронуудай жагсаалые бэхижүүлгэдэ горитой хубитаяа оруулаа, эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ бүхы арадуудта шэнэ түлхисэ үгөө. Бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалые хангаха, шахардуу шанга байдалые һулаэруулха хэрэгтэ ГДР бүхы хүсэеэ элсүүлхэ юм.

Совет шэнэ үүсхэлнүүд ядерна буу зэбсэгүүдые хуряаха, Женевэдэхи хөөрэлдөөнүүдые мухардалгаһаа гаргаха зам нээжэ үгэнэ гэжэ Болгариин **«Работническо дело»** газетэ бэшэнэ.

Ю. В. Андроповой хэлэһэн үгэ дотор найруулагдаһан совет шэнэ үүсхэлнүүд Европо түбидэ ядерна буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулха тухай хэлсээ баталалгада таарамжатай эрхэ байдал тогтоохо байна гэжэ Югославиин **«Политика»** газетэ батална. Хэрбээ американецуудай өөһэдынгөө «Першингнүүд» болон далита ракетэнүүдые Европодо тараан тодхожо эхилээ һаань, бүхы юумэн буруу һүрэжэ, СССР шухала хэмжээнүүдые абаха баатай болохо юм гэжэ Советскэ Союз һэргылнэ.

Рейганэй захиргаан совет шэнэ дурадхалнуудта бодомжотойгоор хандаха, Советскэ Союзай үндэһэн ашаа туһые анхаралдаа абаха ёһотой гэжэ **«Крисчен сайенс монитор»** гэдэг американ газетэ бэшэнэ. Европодо ядерна буу зэбсэгүүдые хизаарлаха тухай хөөрэлдөөнүүдтэ Францин ба Англиин ядерна буу зэбсэгүүдые хараада абахые арсаһан Вашингтоной мүнөөнэй хараа шэглэл Советскэ Союзда яашье таарахагүй байна. Европодо ядерна буу зэбсэгүүдые хизаарлаха талаар хүгжэлтэ дэбжэлтэ туйлахыень американхид, баруун европынхид хүлеэнэ. Советскэ Союзай һүүлэй дурадхалнууд имагтал энээндэ зорюулагдаһан байна.

Англиин парламентын бүлэг гэшүүдэй эрилтэнүүдтэ Великобританиин премьер-министр харюусахадаа, Европодохи ядерна буу [illegible] гүүдэй тэнсүүридэ Анг[illegible] ба Францин зохихо з[illegible] хэрэгсэлнүүдые бүрид[illegible] абалгые буруушааһан [illegible] на. Энэнь мүнөө үеын [illegible] тэнүүдтэ яашье харю[illegible] гүйһөө гадна, Женевэ[illegible] хөөрэлдөөнүүдтэ хойш[illegible] тана гэжэ лейборис о[illegible] циин хүтэлбэрилэгшэ [illegible] **Фут** иимэ мэдүүлгыень [illegible] барилхадаа тэмдэглэбэ.

Совет дурадхал [illegible] баруунай оронуудай [illegible] тическэ харюусалгатай [illegible] ябуулагшад анхаралаа [illegible] дуулха ёһотой гэжэ Ба[illegible] Германиин **«Вельт»** [illegible] нэ. «Совет шэнэ үүсхэл[illegible] буу зэбсэгүүдые хинал[illegible] хай үгэ буляалдаануудта [illegible] ритой ехэ, тон шухала [illegible] нэ зүйл болоно, — [illegible] Баруун Германиин **«[illegible] раль-анцайгер»** газетэ [illegible] тална.

Италиин Гадаадын [illegible] гүүдэй министерство [illegible] шэнэ дурадхалнуудта [illegible] анхаралтайгаар, һони[illegible] тойгоор хандана гэжэ АН[illegible] гэдэг информационно [illegible] ство мэдээсэнэ.

МДФЖ-гэй МЭДҮҮЛГЭ

БЕРЛИН. Эб найрамдалые сахин хамгаалха, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлаха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуряаха талаар шэглүүлэгдэһэн Советскэ Союзай ба бусад социалис оронуудай дурадхалнуудые Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын демократическа федерации һайшаан дэмжэнэ гэжэ Европодо аюулгүй байдал хангахын, харилсаа холбоо тогтоохын түлөө ябуулгануудай долоон хоногой майн 7-до эхилһэнтэйнь дашарамдуулан, МДФЖ-гэй эндэ тараагдаһан мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

Манай түбиин олон миллион эхэнэрнүүд ядерна буу зэбсэг түрүүлэн хэрэглэхэгүй гэһэн СССР-эй уялгые һайшаана, тэрэнэй жэшээ дагахыень бусад оронуудые уряална гээд документ дотор тэмдэглэгдэнэ.

Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ американ ядерна шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европодо тараан тодхохо тухай США-гай ба НАТО-гай түсэбүүдые МДФЖ буруушаана. «Хизаарлагдаһан» ядерна дай үүдхэхэ арга боломжын бии байһан тухай убайгүй мэдүүлгэнүүдые олон миллион хүнүүд дураа гутан буруушаана гэжэ мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Газетымнай удаадахи [illegible] мер майн 11-дэ гараха[illegible]

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. [illegible]Эгэршэгүй баатаршалга»— [Т]АСС-ай материал. СССР-[эй] Оборонын министрэй приказ. КПСС-эй обкомдо, республикын Министрнүүдэй [С]оведтэ, Профсоюзуудай областной соведтэ»—тогтоол. «Росси доторой социалис мүрысөөнэй манлайда ябагшад»—А. Ивановай корреспонденци. «Хөөрэлдөөнүүд дүүрэбэ»—ТАСС-ай мэдээсэл.

Хоёрдохи хуудаһанда. Партийна ажабайдал: малшадай ажал хүдэлмэри. «Эмхидхэл һайнтайгаар»—С. Очировай статья. Агропромышленна комплексын объектнүүдтэ—«Хүлеэжэ байнгүйгөөр...»—В. Русановай статья. ТЭЦ-эй хойшолуулашагүй хэрэглэмжэнүүд»—А. Клячинай статья.

Гурбадахи хуудаһанда. «Илалтын дархашуул» — «Түхэрээн столой» дэргэдэ уулзалга.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Эсэгэнэрэй баатаршалгые мартахагүй»—Г. Владимировагай корреспонденци.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2.54—54, зам. редактора—2-68.08, зам.редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23 промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86 советского строительства и быта—2-69-58 культуры и школ—2-60-21 2-57-63, информации — 2-23-05, переводов—2,54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61 машинное бюро—2-57-63 отдел объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли.
Н-04477. Заказ № 109 Индекс 04649.